KONGO-OVERZEE

TIJDSCHRIFT VOOR EN OVER BELGISCH-KONGO EN ANDERE OVERZEESE GEWESTEN

ONDER REDACTIE VAN PROF. DR A. BURSSENS, UNIVERSITEIT TE GENT
MET DE MEDEWERKING VAN DR E. POSSOZ EN DR A. E. MEEUSSEN

XX (1954), 3

INHOUD :

L. STAPPERS, *Drie vertellingen in het Luba-Kasayi en Luba-Katanga*, p. 193.
J. WEGHSTEEN, *Croyances religieuses des Watabwa*, p. 205.
H. BURSSENS, *The so-called „Bangala" and a few problems of art-historical and ethnographical order*, p. 221.
L. O. J. DE WILDE, *Het landbouwonderzoek in Belgisch-Kongo*, p. 237.
Apartheid, p. 247.
J. TANGHE, *Ninth Mabale Story*, p. 265.
A. E. MEEUSSEN, *Oerbantoe* ny- *en* nj-, p. 267.
M.-H. CLAIR, *Politique coloniale anglaise*, p. 270.
D. FAWCETT, *Native Wages in the Colonies*, p. 272.
Mededelingen, p. 275 ; *Bibliografie*, p. 278 ; *Ontvangen boeken en studies*, p. 287.

DE SIKKEL, LAMORINIÈRESTRAAT 116, ANTWERPEN

KONGO-OVERZEE verschijnt om de twee maanden, behalve in Augustus-September, in afleveringen van 96 bladzijden.

Prijs per jaargang : voor België, Belgisch-Kongo en het buitenland : F 225.

Voor abonnementen en advertenties wende men zich tot de Uitgeverij De Sikkel, Lamorinièrestraat 116, Antwerpen. Postcheckrekening 173.45 — Telefoon 39.36.51 en 39.36.54 — Bankrekening : Société Belge de Banque, Arenbergstraat 30, Antwerpen.

Alle bijdragen, briefwisseling en ruilnummers te zenden naar de redactie : Prof. Dr A. Burssens, Veldstraat 29, Mariakerke-bij-Gent (België).

Ieder auteur is verantwoordelijk voor zijn bijdrage ; hij heeft recht op 20 overdrukjes. Boeken en studies naar de redactie gezonden, worden besproken.

KONGO-OVERZEE paraît 5 fois par an en fascicules de 96 pages.

Prix de l'abonnement annuel : pour la Belgique, le Congo belge et l'étranger : F 225.

Les abonnements et les annonces sont reçus par la maison d'édition De Sikkel, 116 Lamorinièrestraat, Anvers (Belgique). C. C. P. 173.45 — Tél. 39.36.51 et 39.36.54 — Banque : Société Belge de Banque, 30 Arenbergstraat, Anvers.

Toute correspondance relative à la rédaction doit être adressée au directeur de la revue : Prof. A. Burssens, Veldstraat 29, Mariakerke-lez-Gand (Belgique).

Les articles n'engagent que la responsabilité de leurs auteurs. Les collaborateurs ont droit à 20 tirages à part. Il sera rendu compte de tout ouvrage qui aura été envoyé à la rédaction.

KONGO-OVERZEE is issued five times a year in copies of 96 pages.

Subscription : for Belgium, foreign countries and Belgian Congo : F 225.

Subscriptions and advertisements should be sent to De Sikkel, Lamorinière-straat 116, Antwerp (Belgium). Banking account : Société Belge de Banque, Arenbergstraat 30, Antwerp.

All information and contributions should be sent to : Prof. A. Burssens, Veldstraat 29, Mariakerke (Ghent), Belgium.

Contributors alone are responsible for expressed opinions. They will be presented with 20 reprints of their articles. Books for favour of review are sent to the Editor.

DRIE VERTELLINGEN IN HET LUBA-KASAYI EN LUBA-KATANGA

door Leo Stappers, C. I. C. M.
(*Kamponde, Kasayi*)

De eerste regel der teksten geeft steeds de tekst in het Luba-Kasayi en werd gelezen door een **Múkuá Nyanga**. De tweede regel is de vertaling in het Luba-Katanga, meer bepaald het dialekt van Mombela, sector Kayamba, gewest Kabongo. De dialekten, gesproken in de sector Muambayi, gewest Kabongo en in de sector Baluba Lubangule, gewest Kabinda, wijken hiervan slechts in kleine details af.

De derde regel is de vertaling door ons gegeven. Aan de hand van deze teksten kan men zich een beeld vormen van de verschillen tussen het Luba-Kasayi en een deel van het Luba-Katanga.

I

Lúsumuinu lua Múéná Mbuʒí ne Múéná Bóówá.
Lúkíndi lua úá Mbuʒí ne ua Bóóyá.
Vertelsel van de eigenaar van de geit en de paddestoel.

Tʃídíme músombé kuende pámbeló
Kídímiá múʃíkaté kuandí kú kíbeló
De landbouwer gezeten thuis voor zijn deur

e kúmvúáye móóyó uende múímané.
uateelélá múʃimá uandí múímane.
voelde hoe zijn hart stil stond.

Kí yéeyé pánʃi ʒuu, tʃíánzá pá lúkasú
Ké áye pánʃi ʒúú, díkasá pá lúkasú
Zie aanstonds vloog hij op, de hand op de hak

ne : nkádíme búdímí buani múítú mú Kányikí.
amba : nkádíme búdímí buamí múítô mú Kányiki.
(*en zei :*) *Ik ga mijn veld in het bos te Kanyiki bewerken.*

Bákuetu úá yaaya, bíntú bú bílówá.
Bákuetu náami, bíntú búí bílówe.
Beste vrienden, de zaken zijn als behekst.

Múwădími peebe kúpúngá kúmáná,
Móobáádímâ nóobe kúpua kúláyá,
Als je je zeer vermoeid hebt,

ńda nanʃá búlúdi ne pámbeló !...
éńdá nanʃă lúláálúlá ne pánʃa !...
ga dan toch regelrecht naar huis !...

Tʃídíme ne : nyé kúnyíma kua mútʃi ékú,
Kídímiá amba : ngeńde kúínyíma kua múʃi ú,
De landbouwer dacht : Ik zal eens achter die boom gaan,

mpétekú bóówá bua kúdia ne mílaalé.
mpétekó bóóyá bua kúdiá ne bílaale.
laat ik (me) een paddestoel pakken om op te eten met gisteren's maniokbrij.

Tʃídíme upételé bóówá búʃuwa.
Kídímiá umuené bóóyá bíine.
De landbouwer heeft inderdaad de paddestoel genomen.

Kadí bóówá n-tʃíni tʃimuénzelebú ?
Péenéépa bóóyá ee kikă kíbuamúlóngele bakáyúuka ?
Maar wat heeft de paddestoel hem aangedaan?

Ké yéeyé tʃíánzá pee ne : ntúúle bóówá,
É áye díkasá péé amba : ntukúle bóóyá,
Zie, zijn hand schoot omlaag om de paddestoel uit te rukken,

ké bóówá paabu ne : ntuule utúúle búálú,
ké bóóyá náabó amba : ntukúle utukúle múandá,
doch de paddestoel sprak : Pluk je me, dan pluk je een palaber,

kadí n'unʃiye úyaayá kúfua.
nanʃă úánʃiyá uénde ukáfue.
zelfs als je me gerust laat, zul je sterven.

Tʃídíme kútangílá pánʃi, kútangílá múúlú,
Kídímiá kútalá pánʃi, kútalá múúlu,
De landbouwer keek omlaag, keek omhoog,

kúbulá ne úá kúkuatʃílá búálú ;
kamoné úá kúsápúílá múanda ;
hij had niemand om voor hem de zaak te beslissen ;

tʃísululu kúmúélá ne kú díkasa.
másuluíla kúmúíká ne kú lúáyó.
het zweet drupte tot op zijn voeten.

Búálú paabu e kúmúkosá míkaba,
Múanda náaó kúmúketá mákáátó,
De zaak bracht hem in grote moeilijkheden,

lómbé kúnua máayí káʃiba kúpatá.
nkaká kútomá méemá káʃibá kúyula.
de leguaan drinkt water, het fluitje is verstopt. (Spreekwoord)

Kadí tʃídíme úétu m-múbengé lúfu,
Péenéépa kídímia úetú ee múpelé lúfu,
Maar onze werker wou niet sterven,

m-múániʃé mua kúdiakú káʃimá,
éé músaké múandá kúdiákó káʃimá,
had nog wel zin in een stukje maniokbrij,

kúnuakú máála mákuabo máfukú.
kútomáko túálua máfukú mákuabo.
lustte andere dagen nog best een slokje palmwijn.

Dimue édí padi kútuakú múbela
Pamô péené uata bídí ne ká búbálé
Toen hij dan er om gedobbeld had,

uelá tʃíánzá pee e kútuulá bóówá
uelá díkasá péé uatukúlá bóóyá
strekte hij de hand uit en plukte de paddestoel,

ne : ndí músue kútuulá búálú.
amba : nsaká ntukúle múanda múine.
zeggend : Ik wil de knoop doorhakken.

Uangátá bóówá e kúsuiká díbuki,
Uatá bóóyá uakutá mú kíbuki,
Hij nam de paddestoel en wikkelde hem in een pakje,

ufíká kuende e kúbuelá pá tʃísasa,
úfíká kuandí uibuelá pá kítala,
kwam thuis en legde hem op de zolder,

yéeyé múíne kúsombá pámbeló.
áye múiné uaʃikátá mú kíbelo.
zelf ging hij vóór zijn hut zitten.

Kí múntú patúú ne mú lúbanza ;
Ké múntú páatú ne mú lúbanzá ;
Zie daar verschijnt een mens op zijn erf ;

Tʃídíme bú úétu úangénzá nenkú !
Kídímia búí úetú úanóngá naminó !
Jij, landbouwer, een van de onzen, behandel je me aldus !

úavúá muani, úangííbá mbuʒí !
úa-eńdá muamí, úakángiibá mbuʒí !
je bent bij mij geweest en hebt mijn geit gestolen !

'Uá taatu, muebe tʃí m̀-múfíke,
'Uá tááta, moobe nki-eńdá,
Lieve hemel, bij jou ben ik niet geweest,

ábú búálú tʃí m̀-múmánye ;
uawó múandá nkiuyúuká ;
dit palaber, daar weet ik niets van af ;

búéla mú nzubú, kebáákó mbuʒí.
túelaákó ukímbe ʃí mudí óobé mbuʒi.
ga in de hut en zoek maar of de geit er is.

'Aú kúélá tʃídíá ne pá tʃísasa,
Iówǎ uambúlá lúáyó uata díkasá ne pá kítala,
Hij schreed regelrecht op de zolder af,

ua-úlá méesó e kúmoná díbuki.
uambúlá méesó uamoná kíbuki.
hij opende de ogen en zag het pakje.

Kí bitʃivúá bóówá bikáávúá mbuʒí !
Kíbukí kiádi kia bóóyá, kě kiá mbuʒí !
Wat eerst een paddestoel was, was nu een geit !

Nenkú tʃídíme utuudilé búálú
Nabía kídímiá uátukuilé múanda
De landbouwer had dus een palaber op zijn hals gehaald

muvuayé múániʃé ;
múawaádi usakílá ;
zoals hij gewenst had ;

amú bua lúfu, n-duvuayé múépelé.
áǹkă múandá ua lúfu ee úa-uápelele.
doch de dood die had hij toch ontkomen.

Apó bééná Máwéézá núámbámbá biʃí?
Péenéépa bákuá Nkungua Bánzé náamí, néenu núneená naminí?
Maar wat zegt gij mensen van God?

Lúfu lua káʃídí kí ǹ-dúpité?
Lúfu lua nyéeke kĕ lúpitépŏ nanʃi?
Is de eeuwige dood soms niet erger?

Kátutʃiiní bántú, tulúépele,
Kĕ tunyéema bántú, tuilunyéeme,
Laten we de mensen niet vrezen, maar die vermijden,

nankú bántú ne batupéépeɜe,
nabía bántú basaká kúítupelá,
al zouden de mensen ons ook misprijzen,

kadí Múlópo n'áatúániʃe !
péenéépa Nkungua Bánzé saká kúítuaníʃá !
God zal over ons tevreden zijn !

II

Lúsumuinu lua luboobo ne nyoká.
Lúkíndi lua lubúátá neé nyoka.
Vertelsel van de vogel [1] *en de slang.*

Kuvúá nyúnyú kámpande, diende díiná divuá luboobo.
Kuádi kíóní kámpandá, diako díʃiná diádi lubúátá.
Er was een zekere vogel, zijn naam was Luboobo.

---

[1] Luboobo „Mirafra" zingt noch roept, doch maakt een klepperend geluid met de vleugels.

Kúéláye máyí ende abidi bua kútóóyáye báaná.
Kúélá máyî aakíó abidi múanda ua kutóóyá báana.
Ze lei twee eieren (haar) om kinderen uit te broeden.

Nanʃá yéeyé múelé nankú, uvúá uendá anú ukebá biakúdia mátukú óǹsó.
Nanʃă ua-élá máyî nankó, uádi uendá áǹkă ukimbá biakúdia máfuku óǹso.
Ofschoon ze haar eieren gelegd had, trok ze toch op eten uit alle dagen.

Kúmáne kúpitá mátukú máǹgí, kúʃaalé anú
Kubaápu kúpitá máfuku máǹgi, kúʃaalé áǹkă
Vele dagen waren reeds verlopen, er bleef slechts

dítukú dimue bua kútóóyáye máyí ende.
difukú dimô atoóye máyî andi.
een dag over om haar eieren uit te broeden.

Upíngáná kú díkeba dia biakúdia,
Upíngá kú kúkimbá biakúdiá,
Ze keerde terug na zoeken naar voedsel,

kúsángánáye nyoká úá mómá múlaadilé pá máyí ende áú.
kútaaná nyoká úá mómá múlaalé pá máyî andí a.
en trof een boaslang aan die daar lag op haar eieren.

Ké yéeyé ne : Báana beetu úáni, bíntú m-bílówá áni?
Ké áyĕ amba : Báana beetu náami, bíntú e bílóweéni?
Dan sprak ze : Liefste broers, zijn de zaken behekst?

N-kúʃaalé anú dítukú dimue mua náapétá tuani túaná túpíátupia ;
Kúʃaalé áǹkă difukú dimô bua amúa kútóóyá túana tuamí túpiá ;
Er blijft maar een dag over vooraleer ik mijn nieuwe kleintjes zou hebben ;

tudí iatu nzálá, kadí moná's !
tudí íató nzálá, nabía monâ !
ik verlang naar hen, doch zie nu eens !

Kí méemé úímani múkolo múlé ne múípi éú !
Ké ámúa baá-imaná kúúlú múúlu kúkuabó pańʃii-ú !
Zie nu hoe ik me heb liggen te vervelen ! (wachten met een lang en een kort been).

Kútuadíʒáye kúdílá míádí.
Kuálúlá kúdílá míádí.
Ze begon te weeklagen.

Búkua nyámá bumoná díkenga diende ádió,
Báányémá bamoná mákáátó andí aá,
Toen de dieren haar nood zagen,

ké kúélá méézí aa mua kúmúsambá.
baanangúlá túnangú tua kúmúsambá.
begonnen ze te overleggen hoe haar te troosten.

Kápúmbú ké kúfíká pavua luboobo kúmúkónká ne : n-tʃíni múkáléngé?
Nzévú uafíká paadi lubúátá kúmúipángúlá amba á mfumu ee bíkă?
De olifant kwam bij de vogel en vroeg haar : Wat is er juffrouw?

'Aú ne : múéná búkáléngé, tangíla tʃíndi ndídílá.
Nándi amba : úá búmfumu, talâ kíndidíla.
Ze zei : waarde heer, ziehier waarom ik treur.

Mvúá múelé máyí aani abidi múlaadilépo mátukú óṅsó áá ;
Náa-élélé máyî aamí abidi neé-alaadilá máfukú óṅsó ano ;
Ik had mijn twee eieren gelegd en er al deze dagen op geslapen ;

n-kúʃaalé anú dítukú dimue bua kútóóyá,
eé kuʃaále áṅkă dífukú dimô dia kuí-atóóyá,
er bleef slechts een dag te broeden over,

kadí moná múlumiana uaúá udí ukebápo tʃíni?
nabía moná múkuetu iówa saka kă?
maar zie die kerel wat moet die daar?

Kóokó ne : Kí m-búálú búpité búkóle tó ;
'Ako amba : Ké múandápo múkómo iabó ;
Hij zei : Zo heel ernstig is dit zaakje niet ;

méemé múye ndí ntékéʃá bíonsó.
ʃî ámúa náa-eńdá nsaká kúnékéʃá bíonso.
als ik ga, krijg ik alles klein.

Kí luboobo ne : ídikiʒa múwenza tumóne.
Ké lubúátá amba : tóṁpá móosaká kulóngélá tutále.
De vogel sprak : Beproef uw kunnen we zullen zien.

'Éú uenzá tʃíína kúʃaalá anú búnene bua mútu uebe áú.
Iówǎ ulóngá kíína kiaʃáálá áǹkǎ búkatá bua mútue óobé ua.
Hij groef een kuil, enkel zijn kop bleef er nog uit.

Kí múéná máyí ne :
Ké múineé máyî amba :
De eigenaar van de eieren zei :

Nááni ! údí múfuané mua úavúá kúʃípá ne máyí míine.
Kiaá ! úí múfuaninúé úa-ípáyá ne máyî méene.
Dat niet ! Het lijkt wel of je kwam om de eieren kapot te maken.

Kápúmbú kúyáku. Kúénzábio nankú móómumue ne íonsó nkong.
Kázévú kúéndáko. Baalóngá bóǹso áǹkǎ nabía ne íonsó pamô.
De olifant ging weg. Met alle dieren verliep het precies hetzelfde.

Kadí múǹgá nyúnyú, diende divúá lúbútá kúmúkónká ne :
Nabía kíóní kíkuabó, diakió diádi lubúátá luamúipángúlá amba :
Maar een andere vogel, de nachtzwaluw genaamd, vroeg haar :

Mansebá, m-múni múǹdi múṁvúé :
Mensebá : eé naminí múinaáteelelá amba :
Mijn beste, naar ik vernomen heb,

kátʃíá buatʃíá údí anú údílá?
káʃáá buakíílé úadí áǹkǎ udílá?
doe je sedert de morgen niets dan wenen?

Yéeyé ne : Múánaani, búálú budí nenkú.
Ee álö amba : Múánaami, múandá udi naminó.
Zij zei : mijn beste, de zaak zit zo.

Kúlóndáye múonsó ámú.
Kúmúsápúílá múonsó amua.
En ze vertelde alles opnieuw.

Kí lóoló ne : m-búálú búkése bua kúmúúmúʃá.
Ké álö amba : ee múanda múʃóóʃo ua kúmútaalúlá.
Dan zei de andere : Het is een kleintje om hem te verwijderen.

Yéeyé kúlóndá ne : ndí ngenzá nenkú :
Uamusápúílá amba : nsaká kulóngá ninki :
Ze vertelde haar : Ik zal het aldus aanleggen :

páǹdi mfíká pá múábá udiyé múlaalé uaúá,
pée mfíka pá bútandá bú úá leelé bua,
als ik aankom op de plaats waar hij daar neerligt,

ndí ntuulá másala aani áá kú méeso ende ;
ntukúle mápúʒí aami aa kú méeso andi ;
zal ik mijn vleugels voor zijn ogen houden ;

pamonayé nankú udí uelá mééʒí ne : nkúáte nyúnyú éú.
páawaakámonâ nabía saka kúnangúlá anééne amba : nkuáte kióní kia.
als hij dat ziet, zal hij van zins zijn om die vogel te pakken.

Mómá umoná nankú kútuadíʒáye uendá ukutúlúlá bíombo biende ;
Mómá umoná nabía ua-alúlá uendá uikutulúlá
Als de slang dat ziet, zal hij beginnen zijn kronkels te ontrollen ;

ákú kendá amú kamúdingá,
ze trok er op af om hem te bedriegen,

yéeyé uendá amú usééméná pende tóó ne
ne múa
ze ging maar dichterbij totdat de slang

muúmukiyé pá máyí mútántʃi.
baáʃiyé bútandá pá máyî.
op afstand van de eieren gegaan was.

Luboobo kúpíngáná pá máyí ende.
Lubúátá kupíngá pá máyî andi.
De Luboobo keerde terug op haar eieren.

III

Lúsumuinu lua Tʃíúla ne Nkumbikumbí.
Lúkíndi lua Kíúla ně Mpungue.
Het vertelsel van de pad en de gier.

Díǹgá dítukú tʃíúla tʃivúá mú máayi aa tʃíʒíbáʒíbá,
Díkuabó díubá kíúla uádi ú méemá aa kíʒíbáʒíbá,
Op zekere dag zat een pad in het water van een vijver,

pínaapú pavúá mútʃi múnené múlé,
péenaápó paádi múʃi múkatá múlaḿpe,
op die plaats was er een grote hoge boom,

kúúlú kuawo nyúnyú úá nkumbikumbí múíkilé usámbúlúká kú mátamba.
kúúlu kuawó kuádi kíóní kiă mpungúé kisambálálá kú ntabi.
er boven in zat een gier die van tak tot tak op en neer wipte.

Tʃíúla tʃitupúlá méesó kúúlú, tʃiambá ne :
Kíúla amba : ngééle méesó kúúlu, kianééná amba :
Toen de pad zijn ogen opsloeg, zeide hij :

kúúlú ékú n-kútuvua baa kúíkálá túetú bíúla túbandá,
kúúlu ékú e kúituikalánga báátue báá kíúla túkándá,
daar boven daar is het waar wij padden zouden moeten opstijgen,

kukáádí amú ne : n-kúpúngílá nyúnyú.
kě kudíňkă buí kua bíóní.
doch die plaats is voorbehouden voor vogels.

Bú ibééu tʃikáádí ne : mbálúlúʒe méesó,
Díine díubá díá kě kidímbá : mbúúlúle méesó,
Op datzelfde ogenblik sperde hij zijn ogen open

kúmonátʃio nkumbikumbí mú mátamba aa mútʃi.
kiamoná kíóní kiă mpungúé ú ntabí ia múʃi.
en zag de gier op de takken van de boom.

Tʃíotʃíó kúélá díiyí ne :
'Akio kúneená amba :
Hij riep met luide stem :

nkumbikumbi úá táátu púékaakó munú,
mpungúé úá tááta íkaákó munó,
beste gier, daal eens naar hier af,

uvúé kúngéélá pá nyíma peebe,
uíye kúngéélá pá nyíma poobé,
je zou me op je rug kunnen nemen,

ubúúke nááni, tuyé néébe kúúlú kua mútʃi.
uulúúke náamí, tuénde nóobé múúlu mua múʃi.
je zou met me opstijgen en wij zouden boven in de boom gaan.

Nkumbikumbí múm̀vúé nankú, kí m̀-mútóntomoné tó ;
Mpungúé uteelélá nankó, katontolúéle ʃíandí ;
Toen de gier dat hoorde, weigerde hij niet ;

kúpúékáye múínʃi, kúámbá tʃíúla ne :
kúíká múnʃi, kúneená kíúla amba :
hij daalde af en zei tot de pad :

bosókaakó pá nyíma ukúáte bíṁpe, tuyé kúúlú.
bosóka pá nyíma uńkuaté bíyaṁpe, tuénde múúlu.
spring maar op mijn rug en pak me goed vast, wij gaan omhoog.

Bapatúká kúúlú nenkú,
Batambá kúúlu naminó,
Toen ze dan boven kwamen,

nkumbinkumbí uangátá tʃíúla utʃiteeká pá dítamba dia mútʃi.
mpungúé uata kíúla uikituúlá pá lútabí lua múʃi.
pakte de gier de pad vast en zette hem op een tak van de boom.

Muamúá nenkú tʃíúla tʃitangílá,
Moómuá nabía kíúla kitalá,
Vandaar uit keek de pad rond

kúmonátʃio mátungá óṅso avuatʃió kátʃimoní —
kiamoná mátungá óṅso ée kiádi kě kimonanga —
en aanschouwde alle streken die hij nog nooit gezien had —

nyúnyú míkuabo isámbúlúká mú mátamba ne bíúla bíkuabo bivua bíʃaalé múínʃi.
bíóní bíkuabó bisámbúlúká ú ntabi ne bíúla bíkuabó biáʃeelé múnʃi.
andere vogels wipten op de takken en de andere padden waren beneden gebleven.

Bua ébí bíonsó bivua tʃíúla tʃimoná e kúdisankíʃátʃio
Bia ébí bíonsó biádi kíúla kimoná kúísangéélá
Over dit alles wat de pad zag, verheugde hij zich uitermate,

kúpéndá bákuatʃio kúbutúlá bóṅsó mudibió bímuangáláká mú
kútuká bákuabó kúʃikíʃá bóṅso mudibió bimúángálá mú
hij beledigde alle anderen ten zeerste zoals zij rondzwalkten in

bítótʃi biditámpákázábio pámbídi,
bítóʃi kútámpákánábio pá ngitó,
de modder elkander op het lijf trappelend,

mudibió bipemúká mípemu míbi, mukáádiyé yéeyé múimpe.
mudibió bipemúká mápémbú mábi, múadi áye múyaṁpe.
hoe ze een stank uitwasemden, hoe mooi hij daar zat.

Bákuabo ne bamóne tʃíúla kúúlu kua mátamba
Bákuabó tutále kíúla kúúlu kuá ntabí
Toen de anderen de pad zagen hoog in de takken
aa mútʃi tʃisanká bafúá bapátátá.
ia múʃi kisanká bafúá nee kudílá
van de boom zich verheugend, spartelden ze uit alle macht.
Kadí dimue dítukú édí tʃíúla múdimoné ne :
Dinó díkuabó kíúla kúipímá amba :
Op zekere dag besloot de pad :
páṅkáádi úá kúúlú ápá tʃikáádípu amú bú nyúnyú mííne,
kě kendí úá kúúlu apo kě kendípo áṅkă buí bíóní bíine,
daar ik toch een van hen boven ben, waarom zou ik niet zijn als de vogels,
kadí fúla tuṅvue ngidíkíʒekú mua kúbuuká paani bú yóoyó.
ímaná ntómpe kútumbúká buí ábio.
laten we het uiterste wagen, ik zal pogen op te vliegen zoals zij.
Tʃíúla ne : mmánye mua kúvúmá, kúkuvúmúkátʃio
Kíúla amba : nyúke mua kúúlúká, kúkuvúmúkákio
De pad dacht ik zal omlaag vallen en hij stortte
kúvúátʃio kúdipiolá múínʃi kábiuu ! kútʃibúkátʃio ne múkolo.
kúíyákio kúíʃoolá pánʃi ne kábui ! kúʃumúkákio ne kúúlú.
omlaag waar hij neerkwam als een steen en brak zelfs zijn poot.
Bákuabo batʃimoná tʃibungúlúká pánʃi nenkú,
Bákuabó beekimoná kibúmbámáná pánʃi naminó,
Toen de anderen hem zo omlaag zagen tuimelen,
kútʃisékábo batʃitónkúélá ne :
kúíkisépá kúíkidia nkóno amba :
lachten ze hem uit en zeiden allen tezamen :
ndóo ! mú díisú kámuemú, tupúkaakó tʃia kabidi,
ngoódió ! mú díisó kě moómua, úúluká kia bídie,
paf ! daar vergaat de glorie, ga nog eens naar boven,
uyé kúúlú ; úatupuwá amú nenkú.
uénde múúlu ; úítubá áṅkă naminó.
stijg op ; dan enkel zul je ons doen zwijgen.
Bántú badi baditambíʃá bavúávúá mú díkasa díbi.
Bántú beéla múúlu kúmpalá kua bákuabó beekimbílá ábo béene makáátó.
Mensen die zich verheffen geraken in moeilijkheden.

CROYANCES RELIGIEUSES DES WATABWA

par le P. Jos. Weghsteen
des Pères Blancs, missionnaire à Mpala (Katanga)

I. Leza

Lorsque les premiers missionnaires, Pères Blancs, arrivèrent sur les rives du Tanganika en 1879, ils constatèrent que les indigènes de ces régions honoraient des fétiches et leur offraient des sacrifices. Leur première impression fut que ces peuples adoraient des idoles, mais ils ne tardèrent pas à s'apercevoir qu'ils croyaient en un Dieu unique, tout-puissant et créateur de toutes choses. Ce Dieu, en effet, avait un nom qui lui était propre et n'était représenté par aucun fétiche. Interrogés à ce sujet les vieux affirmèrent que leurs ancètres honoraient ce Dieu d'un culte extérieur qui de nos jours est tombé dans l'oubli. Le culte qu'on lui rendait se célébrait dans les réunions du Butwa, secte dont tout le monde faisait partie, mais qui dégénéra rapidement et finit par disparaître, lorsque la sécurité fut donnée au pays par l'occupation belge.

Toutefois, si les pratiques cultuelles rendues à Dieu n'existent plus, les traditions orales à son sujet n'en renferment pas moins un fond de vérité, un ensemble de notions admises par tous, et dont ils se souviennent en certaines circonstances.

C'est auprès de vieillards à cheveux blancs que j'ai recueilli les renseignements que je rapporte ici, lesquels concordent assez bien avec les notes laissées par nos premiers missionnaires.

Les Watabwa, comme toutes les tribus du centre de l'Afrique, admettent donc l'existence d'un Dieu unique, Créateur, souverain Seigneur et Maître de tout ce qui existe. Ils lui donnent le nom de *Leza*. Certains ont cru que ce terme est une forme contractée de *li-eza*, un dérivé du verbe *ku-eza*, mais j'ai difficile de l'admettre parce qu'aucune des formes de ce verbe ne présente un sens qui puisse rappeler, même de loin, un attribut divin ; d'ailleurs les indigènes auxquels je me suis adressé, ne l'admettent pas non plus ;

ils sont d'avis qu'il faut chercher l'origine de ce mot dans le verbe *ku-leza* ; ils disent en effet : *Leza waleza, Leza welezele bantu, Leza walezele mabwe*, c'est-à-dire : Leza crée, Leza a créé les hommes, Leza a créé les roches. Bref, Leza signifie le Créateur.

Selon la tradition des Watabwa ce nom de Leza est digne de tout respect ; il est grand et saint ; c'est pourquoi il ne peut être prononcé sans raisons sérieuses et, à fortiori, d'une manière irrévérencieuse. Toutefois, celui qui l'avait prononcé à la légère par inadvertance pouvait réparer sa faute en adressant à Leza la formule suivante : *Ndaile, Kalombwe, Leza Wane*, je m'en repens, ô vous qui montrez la voie, vous, mon Dieu.

Il existe cependant d'autres termes pour désigner l'Etre Suprême, mais comme ils ne sont pas aussi redoutables et sacrés que celui de Leza, on peut en user sans lui manquer de respect.

Voici quelques-uns de ces vocables :

Kabezya, qui est en usage, non seulement au Kitabwa, mais aussi dans toutes les tribus environnantes. Il signifie le puissant. Habituellement on lui accole l'épithète de *Mpungu* ; c'est le nom d'un aigle remarquable par la puissance de son vol qui semble atteindre au firmament. *Kabezya-Mpungu*, c'est donc le Tout Puissant, Celui qui est au-dessus de tout, qui domine tout, qui habite une région inaccessible... d'où il voit tout comme cet aigle aux regards perçants.

Mshyota bantu : Celui qui pourrait fouler aux pieds et écraser toutes les créatures.

Leza wa ghongo, Créateur de l'univers.

Leza wa kupandika, le Créateur qui a fait des choses merveilleuses.

Leza malangu, Dieu qui est l'intelligence même ; expression dont on ne trouve l'équivalent nulle part ailleurs.

Ainsi l'on voit la haute idée que les Watabwa ont de Leza. Mais comment conçoivent-ils son action créatrice? Pour l'exprimer ils emploient le verbe *kulenga* et disent : *Leza walengele vintu vyonse*, Dieu à fait toutes choses.

Dans le langage courant, ce verbe signifie : faire vite, se hâter, faire en un instant sans y mettre une durée de temps. Créer, comme l'a fait Leza, c'est donc faire exister quelque chose instantanément, sans travail. Ce n'est pas faire comme les hommes qui pour

fabriquer un objet ont toujours besoin d'un temps plus ou moins long.

C'est Leza, disent-ils, qui conserve notre existence. Il arrose nos champs de son eau céleste. Il fait germer et pousser les semences. Il écarte de nous mille dangers : lion, serpent, foudre, crocodile, et tout autre être malfaisant qui pourrait nuire à ses créatures, s'Il ne veillait sur elles ; car, du haut de son séjour céleste, Il voit tout, rien n'échappe à son regard. Un coupable peut se dérober aux yeux des hommes, mais les yeux de Leza sont fixés sur lui. De là cet avertissement qu'on entendait souvent : *Leza ukumwene*, Dieu te voit, qui que tu sois !

Non seulement Dieu voit tout, mais Il récompense les bons et punit les méchants. Les Watabwa cependant, ne connaissaient que les sanctions temporelles durant la vie mortelle, ils n'avaient aucune idée de sanctions après la mort. Les méchants étaient punis par la malchance dans toutes leurs entreprises, par une mort prématurée, par la stérilité qui les privait du bonheur tant désiré d'avoir des enfants ; leurs champs restaient inféconds et leurs chasses infructueuses. On ne manquait pas de le rappeler aux malfaiteurs : *Leza wakumona, we mwanza kabinga, we mulwani wa kupulukilwa na nguba mu yulu* ; Dieu te voit, toi origine de tout mal, toi méchant, digne d'être frappé par la foudre d'en haut.

Les vieillards, et surtout les vieilles femmes, avertissaient les enfants qui se conduisaient mal : *Wayaya, we mwanike, we Leza, mwe ngulu zyonse, mumone* ! *Muli mwatola benobe viweme, we tukatola abe kabilo* ! Tu attires sur toi la malédiction, enfant. O Vous Leza, et vous tous, esprits, regardez-le ! Tes camarades, enfant, acquièrent de bonnes choses, tandis que toi, tu ne ramasseras pas même une aiguille !

Chez les Watabwa il est défendu de tuer certains petits animaux, tels que la bergeronnette, le lézard, le caméléon, la grenouille. Ces petits êtres, qui ne font du mal à personne, sont appelés *ba kwa Leza*, gens de chez le bon Dieu. Les parents défendent sans cesse à leurs enfants de les tuer, et pour les en détourner, ils les persuadent que si quelqu'un se permettait d'abattre un de ces animaux, Leza viendrait, la nuit, avec ses gens battre du tambour à la porte du coupable pour l'empêcher de dormir.

Ce Dieu, créateur tout-puissant, juge souverain des bons et des mauvais, habite là-haut, *Mu Yulu* [1], au-dessus du firmament. Les Watabwa considèrent le firmament comme une voûte solide et immense soutenue à l'extrémité de la terre par de grandes colonnes. Celui qui percerait cette voûte entrerait dans le lieu où habite Leza au milieu de ses gens. D'après leurs traditions, un de leurs ancêtres, un nommé Mlunga Leza (c'est-à-dire celui qui fait la guerre à Leza) voulut conquérir cette demeure de Leza. Il se décida à construire une maison si grande et si haute qu'elle finirait par toucher le firmament et lui permettrait ainsi d'y pénétrer. Obstiné, il recommença trois fois de suite, car chaque fois que son édifice atteignait une certaine hauteur, il s'écroulait, entraînant avec lui un grand nombre de travailleurs. Après le troisième essai il estima plus sage d'abandonner son projet.

Cette demeure de Leza, comme son nom, est l'objet d'un grand respect. On ne peut l'indiquer en le montrant de l'index étendu. En effet, désigner une personne de cette manière serait lui marquer son mépris, l'insulter. Celui qui en avait eu l'audace devait, dès qu'il s'en rendait compte, cracher par terre et dire la formule suivante : *Ndaile, Kalombwe, Leza Wane...* comme il est d'usage de le faire lorsqu'on a prononcé son nom d'une façon inconsidérée. Cracher par terre est un signe d'humilité par lequel on reconnaît sa petitesse. Quand donc on veut indiquer le firmament, on le fait en ayant soin de recourber le doigt.

Ces marques de respects sont un témoignage de la haute idée que se font les Watabwa de Leza. Il arrive cependant, lorsqu'ils sont frappés d'un malheur, par exemple lorsque la mort est venue leur enlever un être qui leur était particulièrement cher, qu'on les entende prononcer des paroles blasphématoires. Peut-être considèrent-ils ces paroles, non pas tant comme une révolte contre le Souverain Maître, que comme l'expression passionnée de la profonde douleur qui les accable.

Ainsi, quand atteints d'une grave maladie, ils sont étendus sur

---

[1] *Mu yulu* : *mu, dans* ; *Yulu*, pluriel irrégulier du mot *liyulu*, ce qui est en haut. Ce mot est de la cinquième classe et prend au pluriel la particule *ma* qui ici est supprimée. *Mu yulu* signifie donc dans ce qui est en haut, tantôt le firmament, tantôt ce qui est au-dessus du firmament, le séjour de Leza.

leur natte, ils s'écrieront au milieu de leurs souffrances : *Leza utufulilwe fwe bange. — Leza utupamile emwe. — Leza watukana fwe. — Twamlilileki fwe panu panze.* O Dieu, vous nous détestez nous autres. Vous, ô Dieu, vous nous persécutez. Vous, Leza, vous nous reniez. Qu'avons-nous mangé, nous, ici-bas, c'est-à-dire, de quoi nous sommes-nous emparés injustement?

Lorsque la mort enlève un membre de la famille, tous ceux qui appartiennent à la même parenté, se réunissent à la mortuaire pour pleurer le défunt par un chant funèbre dans lequel ils exhalent leur douleur. Voici quelques-unes des apostrophes qu'ils adressent alors à Leza : *We Kabezya, tuli nkumbu uje wingile nu kwa mulanda ! Nga wanombele nsunko, kunsila kamo wane* ! O toi le Tout-Puissant, n'as-tu donc pas de pitié, que tu viennes entrer ainsi chez un pauvre ! Si tu m'avais seulement demandé du tabac, et m'avais laissé mon enfant ! *Walya, wamina, we Leza, mulwani.* Tu l'as mangé, tu l'as avalé, ô Dieu ennemi. *Bange baenda, bakakala nga nkoko, We watupampilile sile fwefwe* ! Les autres prospèrent et se promènent nombreux comme des poules, tandis que Tu ne cesses de nous persécuter ! etc. L'abbé Kaoze, qui était un Mtabwa et qui fut notre premier prêtre indigène, s'est appliqué durant sa vie sacerdotale à montrer à ses compatriotes l'inconvenance de ces formules et à les exhorter à les abandonner dans l'expression de leur chagrin quelque vif qu'il soit.

Comme nous l'avons déjà dit, avant l'arrivée des Belges, le culte de Leza se pratiquait dans la secte du Butwa ; ceux qui refusaient de s'y affilier perdaient toute considération aux yeux de leurs compatriotes ; c'est pourquoi pratiquement tout le monde en faisait partie.

Les réunions de la secte se tenaient dans une bâtisse qui lui était réservée, mais comme la maison de Leza ne pouvait être semblable à celle des humains qui, au Kitabwa, étaient rondes, on lui en construisait une beaucoup plus vaste et rectangulaire qu'on appelait *Lutenge.*

D'après les dires des anciens, personne ne pourrait plus décrire de nos jours les cérémonies cultuelles qui s'y pratiquaient, parce que déjà avant l'arrivée des Blancs le relâchement s'y était glissé petit à petit ; entre autres choses, des danses et des festins profanes s'y étaient introduits. D'autre part, à la faveur de la paix et de la

sécurité que les Belges avaient apportées dans le pays, et qui permettaient aux indigènes de se déplacer sans danger, de nouvelles sectes, venues du dehors avaient fini par étouffer les quelques pratiques encore en usage. Les Wahololo propagèrent leur secte du *Bulungo* qui consistait à se venger de tous ceux qu'on redoute en leur jetant un mauvais sort. Les Baluba de leur côté répandirent la leur, le *Bugabo*, dont les adhérents s'engageaient à s'opposer de toute manière à la propagation de l'Évangile. Ces sectes qui connurent une certaine vogue finirent, elles aussi, par disparaître.

Toutefois, s'il n'est rien resté des cérémonies du culte de Leza, les Watabwa n'en continuent pas moins de croire à l'existence d'un Dieu créateur tout-puissant et digne de tout respect qui gouverne le monde. Ils croient que rien ne se fait sans Lui, et c'est pourquoi ils ne commencent aucune affaire importante sans implorer son aide.

Quant aux petites affaires courantes, ils estiment qu'il ne convient pas d'importuner Leza en personne, mais de recourir plutôt à ses intermédiaires à savoir : les *Ngulu*, esprits supérieurs, les *Mipasi*, mânes des ancêtres capables de protéger les vivants contre les *Vizwa*, mânes maléfiques rejetés par Leza lui-même et certains magiciens.

II. Les Ngulu (sing. Lulu)

Est appelé *lulu* une petite pierre blanche, morceau de quartz, que les femmes portent dans la lèvre supérieure perforée. D'autre part, selon la croyance populaire les esprits habitent les pierres de quartz, et d'autres pierres présentant certaines caractéristiques qu'on appelle aussi *ngulu*. On donne encore ce nom à certains arbres qui sont censés servir de demeure aux esprits. Et enfin, ces esprits eux-mêmes sont dits *ngulu*.

Ces *ngulu* sont des êtres intelligents, supérieurs aux hommes, créés comme eux par Leza chez qui ils habitent. Leza, qui ne se désintéresse pas des humains, confie à ces *ngulu* le soin de garder et de protéger un pays, une région, et plus ce pays ou cette région est vaste et plus nombreux aussi sont ses *ngulu* protecteurs. On dit même que chaque chef aurait le sien pour l'aider à administrer son territoire.

Les Watabwa ne donnent aucune précision sur la nature intime de ces êtres, mais, comme ils les croient sans corps, rien ne nous empêche de les classer dans la catégorie des esprits.

Gardiens et protecteurs des humains, les *ngulu* servent aussi d'intermédiaires entre eux et Leza. C'est pourquoi les Watabwa leur demandent d'intercéder pour eux auprès du Créateur dont ils sont les amis : „Au nom des *Mipasi*, des *Ngulu*, ô Leza, exaucez-nous" (*Mipasi, Ngulu, We Leza, ututwilizye*).

Foncièrement bons et bienveillants pour les humains, les *ngulu* ne peuvent pas leur vouloir du mal ; si donc des libations et des offrandes leur sont faites, ce n'est pas dans le but d'apaiser leur courroux, mais uniquement pour entretenir de bonnes relations avec eux et obtenir leur concours.

Mais comment savoir qu'un *lulu* est venu prendre possession d'une région et comment inaugurer son culte? Un beau jour, sous l'empire d'une révélation subite, un individu quelconque se met à vociférer au milieu du village, dans un langage sans doute connu dans la région, mais que lui-même cependant n'a jamais parlé : „Je suis un tel (nom que le nouveau *lulu* se donne), je demeure dans le pays depuis un certain temps déjà ; j'ai été envoyé pour être le gardien de cette contrée ; ne l'oubliez pas. Quand vous mangerez ou que vous boirez, pensez à moi qui ne cesse de penser à vous. Je demande l'offrande d'une poule blanche." Cela dit, notre homme s'élance dans la brousse pour ne s'arrêter que devant la pierre ou l'arbre que le nouveau *lulu* serait venu habiter.

La nouvelle ne tarde pas à venir aux oreilles du chef de la région qui aussitôt convoque le visionnaire pour lui offrir un cadeau ; il réunit ensuite le conseil des anciens du village ; ensemble on fixe un jour pour l'offrande de la poule et l'on désigne celui qui en sera chargé au nom de tous. Toute la population est invitée à prendre part à la cérémonie par laquelle elle reconnaîtra son nouveau protecteur et se placera sous son égide. Au jour fixé, tout le monde se met en route vers l'endroit que le *lulu* s'est lui-même choisi. Celui qui a été désigné pour présider la cérémonie, et qu'on appelle *mweleli*, marche en tête, portant la poule du sacrifice. Le suivent quatre ou cinq femmes qui portent des paniers de farine et les condiments, nécessaires au festin. Viennent ensuite trois jeunes gens porteurs de tambours ; ils sont suivis de la foule

hommes, femmes et enfants. Chemin faisant les femmes poussent des cris de joie (youyous). Lorsque tout le monde est arrivé devant la pierre ou l'arbre sacré, quatre hommes, armés de houes, se mettent à sarcler et à nettoyer le terrain qui l'entoure, tandis que la foule chante des chants de circonstance : Nous avons porté nos offrandes aux autres esprits, mais aujourd'hui nous en présentons une à N. *Ngulu zyonse twaelela, kwasyala ngelele N.* Les tambours se mettent alors en branle et toute l'assistance se livre à la danse, sauf les quelques femmes chargées de préparer le repas.

La nourriture étant prête, on la sert aux gens qui se sont partagés en petits groupes. La poule blanche fait partie du menu. Mais le *mweleli* a eu soin de prélever la part du *lulu* : les os, quelques morceaux de chair et une bouchée d'*ugali*.

Quand le repas est terminé, au signal donné, toute la foule se tait. A ce moment le *mweleli* s'avance vers la pierre ou l'arbre sacré, tenant dans les mains l'offrande qu'il a réservée au nouveau *lulu*, et lui adresse cette harangue : „Nous ne te connaissions pas, mais toi-même, poussé par ta bienveillance à notre endroit, tu as daigné révéler ta présence en ce lieu. Notre joie est a son comble car nous sommes heureux d'avoir reçu de Leza un si bon protecteur. Nous jurons tous de ne jamais t'oublier. Toi, de ton côté, ne nous oublie pas. Conserve-nous la bonne santé, donne-nous de nombreux enfants, bénie nos entreprises, aide les chasseurs afin que leurs chasses soient toujours fructueuses, veille sur nos champs afin que leurs récoltes soient toujours abondantes. Chaque année tu recevras nos hommages et nous t'offrirons une poule blanche. Maintenant mange de nos aliments et de la poule que tu nous as demandée ; nous l'avons égorgée en ton honneur et nous en laissons ici les os en souvenir de ce jour que nous t'avons consacré." Et joignant le geste à la parole, il jette au *lulu* sa part du repas.

Avant de quitter les lieux, tout le monde se prosterne et salue le *lulu* en frappant des mains selon la coutume.

Il arrive qu'après le discours que nous venons de citer, on construise en l'honneur du *lulu* une petite hutte miniature.

Selon les Watabwa le *lulu*, supérieur à l'homme, peut faire beaucoup de choses qui dépassent les forces humaines, mais étant

lui aussi créature de Leza il ne peut pas faire évidemment tout ce que fait le Créateur. Seul Leza a le pouvoir de créer, de faire tomber la pluie et de donner aux champs des récoltes abondantes ; seul aussi il peut féconder les unions.

Comme nous l'avons déjà dit, Leza confie à un *lulu* la garde et la protection d'une région ; son rôle est donc de veiller sur son domaine, et au besoin d'écarter les dangers qui le menace. Quand une guerre est à craindre, il s'efforcera de la détourner de ses frontières, et s'il échoue, il prêtera main forte à ses fidèles pour leur donner la victoire. Il veillera également à ce que la famine et les maladies contagieuses ne s'abattent pas sur eux ; il les protégera contre les fauves et les serpents, aidera les chasseurs dans la poursuite du gibier et les commerçants dans leur négoce. Pour tout ce qui dépasse ses pouvoirs, il intercèdera pour eux auprès de Leza, par exemple pour qu'il leur accorde des vivres en abondance, une nombreuse postérité, et plus particulièrement, le grand bonheur convoité par tous, des jumeaux.

III. Les mipasi ou âmes des ancêtres

Lorsqu'un homme meurt son âme lui survit ; elle quitte son corps et va séjourner au *ku mbo*. L'endroit qu'on entend désigner par ce terme, est assez mal défini. Il se trouverait sous terre *ku musili*. Les Wabemba, qui sont apparentés aux Watabwa, ajoutent qu'il s'agit d'une terre rouge, *ku musili wa kasika*, désignant ainsi une couche inférieure du sol. Bref, de l'ensemble de leurs explications, on peut conclure que le *ku mbo* ne s'étend pas partout, mais est limité au sous-sol des cimetières. Le Mutabwa craint d'y passer après le crépuscule, car c'est à ce moment que les âmes sortent de terre et il ne redoute rien tant que de les rencontrer.

Combien de temps ces âmes restent-elles au *ku mbo*? Elles demeurent jusqu'au moment ou Leza les reçoit chez lui. L'attente n'est jamais longue et le *ku mbo* n'est pas un lieu d'expiation. En entrant chez Leza, les mânes deviennent les *mipasi*.

Les *mipasi*, inférieurs aux *ngulu*, sont aussi moins puissant. Cependant Leza qui les chérit, leur accorde volontiers tout ce qu'ils lui demandent, et comme ils restent très attachés à leur famille terrestre ils aident leur parenté grâce à leur crédit auprès de Leza.

Leur action toutefois est distincte de celle des *ngulu*, esprits supérieurs, qui s'occupent plutôt des intérêts généraux de la communauté ; d'où le culte que cette communauté leur rend. Les *mipasi* au contraire, qui ne se préoccupent que des intérêts particuliers des membres de leur famille, ne sont honorés que d'un culte familial.

Quelqu'un a-t-il eu de la chance, s'est-il tiré à bon compte d'un danger, rentre-t-il d'une chasse fructueuse, on lui dira non sans envie : *Uli ni mipasi yobe, we muntu ngwana.* Tu as de bons *mipasi*, heureux mortel que tu es. Ou encore : *Ni mipasi yobe ikuswesizye pa menso.* Tes *mipasi* t'ont éclairé les yeux. *Ni mipasi yobe yakulangilila.* Ce sont tes *mipasi* qui t'ont montré cela.

Les anciens enseignent cependant aux jeunes de ne pas compter uniquement sur les *mipasi*, comme si l'on pouvait tout attendre d'eux, et se laisser vivre ; les *mipasi* n'aident que ceux qui savent se donner de la peine : *Mupasi taukupa powekele, buka, wende.* Le *mupasi* ne te donnera rien si tu restes au repos, lève-toi donc et marche.

Les *mipasi*, qui tiennent beaucoup à être honorés par les membres de leur famille, souffrent quand on les néglige et plus encore quand on les oublie.

Il y a des familles très dévotes qui se fabriquent des statuettes en bois représentant l'un ou l'autre de leurs ancêtres et c'est devant ces images qu'elles viennent prier et demander longue vie, bonne santé, réussite de toutes leurs entreprises, bref tout le bonheur qu'un cœur humain peut désirer. C'est là aussi qu'elles viennent déposer de petites offrandes et répandre un peu de bière.

D'autres familles sont assez négligentes et tièdes. Leurs *mipasi* qui s'en attristent, viennent alors se rappeler à leur souvenir soit par un songe, soit par une maladie.

Ainsi il arrive qu'un *mpasi* apparaisse en songe à l'un des membres de sa famille, et lui parle à peu près en ces termes : „Je suis un tel, ton frère. Jusqu'à présent je me suis appliqué à te venir en aide, et à te procurer le bonheur. Mais toi, tu m'oublies, tu ne penses pas à moi, tu manges seul. Cela ne peut pas durer. Voici ce que je désire de toi. Tu me feras une statue que tu placeras dans la maison de X (membre le plus important de la famille). Après

quoi, chacun de vous, avant d'entreprendre une affaire importante, viendra prier devant mon image et il verra comme ses entreprises lui réussiront. Quand tu auras tué un gibier, ne manque pas d'en déposer un morceau devant ma statue ; de même verse-moi quelques gouttes de bière quand tu en auras. Par ces petites offrandes tu me réjouiras et je te donnerai le succès dans tout ce que tu feras."

Habituellement la famille s'empressera de répondre à cet appel. Un autre moyen de la rappeler à l'ordre, c'est l'envoi d'une maladie. Un membre de la famille tombe malade, et malgré les soins et les remèdes il n'éprouve aucune amélioration. Voilà qui n'est pas naturel ! D'où vient donc ce mal étrange? D'un *mpasi*? d'un *kizwa* (esprit méchant dont il sera parlé plus loin)? Ne serait-ce pas un mauvais sort jeté par un ensorceleur? Pour éclaircir ce mystère, une consultation du devin s'impose. Le devin déclare : „Tu es poursuivi par un *mpasi* ; il se plaint d'être délaissé et te demande une statuette." Aucune famille n'oserait se dérober à une injonction aussi formelle. Elle se met donc en demeure de se procurer l'image désiré. Si elle ne compte pas parmi ses membres un sculpteur, elle en cherchera un ailleurs, mais qu'il faudra payer. Lorsqu'elle n'en a pas les moyens, elle se contentera d'un *lukombwe* (plur. *nkombwe*), c'est-à-dire d'une calebasse, voire même d'un simple petit panier.

Cette calebasse évidée et sêchée fera donc office de statuette. Son installation se fait avec une certaine solennité. Après l'avoir bien arrangée, on la place dans la maison du membre principal de la famille en présence des proches parents .Le chef de famille adresse alors au *mpasi* le petit discours que voici : „Nous sommes réunis ici, non pas pour faire un long discours, mais pour te dire nos bonnes résolutions. Jusqu'à ce jour nous mangions et nous buvions sans toi ; mais nous avions tort. Désormais nous le ferons avec toi, car nous ne t'oublierons plus jamais. Quant à toi, daigne répandre sur nous, petits et grands qui t'honorons, tes bénédictions, tes lumières, le bonheur, et donne-nous le succès dans tout ce que nous entreprendrons."

„Nous déposons ici cette calebasse à laquelle nous avons donné tón nom. Par elle tu recevras nos respects et nos hommages. Devant elle, nous viendrons te prier de bien vouloir nous secourir dans nos difficultés et nous viendrons aussi te dire notre reconnaissance.

C'est en commun que dès ce jour nous mangerons et nous boirons devant elle en ton honneur. Tu le sais, ta famille est pauvre, mais elle te donne ce qu'elle a ; voici quelques perles dont nous ornons ton image et aussi une poule ; quand elle mourra, elle sera mangée par les principaux de ta famille."

Consacrée par ces paroles, cette calebasse restera là dans cette maison, à moins qu'on ne lui construise une hutte minuscule comme pour les statuettes.

Quand un membre de la famille trouve un objet de valeur, il doit aller le déposer pendant quelques heures, en signe de reconnaissance, devant l'image de son *mpasi*.

IV. Les Vizwa ou Vibanda

Les *vizwa* sont les âmes que Leza a rejetées sous terre parce que mauvaises ; la nuit cependant elles en sortent et voyagent dans l'air cherchant qui frapper. Elles le font en donnant aux hommes de mauvais rêves et en les accablant de maladies et de maux de toute sorte. C'est pourquoi, quand un malheur les atteint, les Watabwa recourent au devin, car c'est lui qui leur dira d'où vient l'épreuve : de Leza, des *mipasi*, ou d'un mauvais sort, ou bien d'un *kizwa*.

Est-elle attribuée à un *kizwa*, on se protégera contre son action malfaisante en portant un talisman fabriqué par un *mganga* qui est en relation avec un *lulu*, car lui seul est censé connaître les ingrédients dont doit être composé ce talisman, et il a seul le secret de lui communiquer la vertu de combattre et de neutraliser l'action perverse du *kizwa*.

Ces *vizwa* ne font l'objet d'aucun culte ; on ne leur présente donc aucune offrande qui aurait pour but de les apaiser ou de se les rendre favorables.

A leur sujet il se raconte les histoires les plus invraisemblables dans lesquelles interviennent des êtres fabuleux et monstrueux. Aujourd'hui, certains Watabwa voudraient confondre ces êtres fantastiques avec les *vizwa*, mais pour les anciens ce ne sont que des êtres imaginaires.

V. Kibawa, un intrus

La connaissance de *Kibawa* n'est entrée dans les croyances des Watabwa que bien tardivement, probablement peu avant l'arrivée des premiers missionnaires, c'est-à-dire dans la seconde moitié du siècle dernier.

Originaire de l'Urua, *Kibawa* n'a de relation ni avec Leza, ni avec les *ngulu*, ni avec les *mipasi*. On ne lui fait aucun sacrifice, et après avoir connu une vogue assez grande, il est retombé dans l'oubli, au moins au Marungu.

Qui est donc Kibawa? Est-il une créature de Leza? On ne le dit pas. Est-ce un esprit? Probablement. En tout cas, c'est un être supérieur à l'homme, qui habiterait sous terre dans une grotte obscure située près de la frontière de l'Urua et du Marungu. Lorsqu'un tremblement de terre se fait sentir, on raconte que *Kibawa* fait une grande tournée qui consiste à visiter les *ku-mbo* (cimetières) et qu'il amène alors avec lui tous ceux qui sont morts récemment. On dit en outre, que plus ces derniers sont nombreux, plus fort aussi est le bruit de la secousse sismique.

A l'époque où les premiers missionnaires arrivèrent sur les bords du Tanganika, le Marungu était éprouvé par divers fléaux : les incursions des Wangwana esclavagistes, la variole, la dysenterie, la sécheresse et la famine. Des cadavres sans nombre se rencontraient dans la brousse, le long des sentiers, partout. Mourant de faim les malheureux affamés en étaient réduits à manger des herbes sauvages pour soutenir leurs forces, et quittaient leur village dans l'espoir de trouver un peu de nourriture dans une chefferie voisine ; mais en cours de route ils tombaient comme des mouches et devenaient la proie des chiens et des fauves. La peste bovine s'abattit également sur le pays, tuant vaches et antilopes, que les affamés dévoraient avec avidité.

C'est alors que *Kibawa* sortit de sa sombre demeure et fit proclamer partout par ses agents qu'il était la cause de tous ces malheurs par lesquels il avait voulu se faire connaître ; que par pitié pour les pauvres humains il faisait mourir les animaux pour leur permettre de s'en nourrir, mais qu'il voulait qu'avant de mettre la main sur leur cadavre, on se prosternât en battant des mains pour l'en remercier. Dans la suite il défendit aussi aux indigènes

de parler le Kiswahili afin de les empêcher d'entrer en contact avec les missionnaires qui venaient de s'installer dans le pays, d'abord à Saint-Louis, puis à Baudouinville.

Enfin, il fit savoir qu'il désirait entrer en relation avec tous ceux qui voudraient obtenir de lui certains privilèges dont il pouvait seul disposer, comme de faire des chasses heureuses, de découvrir des choses cachées et de résoudre les affaires les plus épineuses. „Celui qui désire me parler et qui veut recevoir mes dons, n'a qu'à venir chez moi ; l'ouverture de ma demeure se trouve entre l'Urua et le Marungu ; non loin de là se trouve un village où habite *Mungulwa* ; c'est à lui qu'il faut s'adresser, car je l'ai établi intermédiaire entre moi et les hommes ; mais il faudra le dédommager de ses peines."

Beaucoup de gens se rendaient donc chez *Mungulwa*, mais tous n'étaient pas reçus, car parfois à l'arrivée de certains pèlerins la grotte disparaissait et personne, pas même *Mungulwa*, ne pouvait la retrouver.

Les histoires les plus invraisemblables se colportaient et attiraient la clientèle. Ainsi on racontait qu'un indigène de l'Utumbwe, accusé d'avoir causé la mort d'un voisin par ses maléfices, refusa le poison d'épreuve et demanda à son accusateur de s'en remettre au jugement de *Kibawa*. Sa proposition ayant été acceptée, ils se rendirent chez *Mungulwa*. Celui-ci daigna écouter leur palabre et les conduisit le lendemain à la grotte mystérieuse. Quand ils y furent entrés, ils entendirent de nombreuses voix humaines, parmi lesquelles chacun distinguait celles des membres de sa famille qui les priaient d'aller saluer de leur part, qui son frère, qui sa mère, qui ses amis et de leur porter tel ou tel mésage. Nos deux individus ne voyaient cependant rien, plongés qu'ils étaient dans l'obscurité la plus complète. *Mungulwa* finit par leur dire : „Partons, cela suffit ; votre différent est déjà résolu." Revenus à la lumière, ils virent en effet que le front de l'accusé était marqué d'une poudre blanche, et celui de l'accusateur d'une poudre noire semblable à du charbon de bois pilé. C'était la réponse de *Kibawa*. *Mungulwa* leur en donna le sens. Cette poudre blanche, dit-il, est signe d'innocence ; la noire signifie que l'accusion n'est pas fondée.

Un autre cas fut celui d'un chasseur de l'Ubemba. Il avait reçu du célèbre *mganga* (magicien) *Kapandila*, un charme qui avait

la propriété de rendre ses chasses fructueuses ; il pouvait tirer sans viser dans n'importe quelle direction, toujours il atteignait une bête ; quand il lançait au hasard sa flèche sur une termitière, celle-ci se changeait aussitôt en une belle antilope. Hélas, il vint un jour où son charme n'opéra plus ; il manquait tous ces coups et honteux il rentrait au village bredouille. Pas de doute, un sorcier malfaisant était intervenu. Pour comble de malheur, *Kapandila* ne vivait plus. Que faire? Il entendit parler de *Kibawa*. Sans hésiter il prit sa lance et se mit en route. *Mungulwa* se montra très accueillant et le conduisit à la grotte. Lorsqu'il en sortit, il portait sur le front une tache blanche, mais aussi une petite tache noire. *Mungulwa* lui signifia que son don de tireur exceptionnel lui était rendu ; quant au sorcier coupable, qu'il était mort et se trouvait actuellement chez *Kibawa* ; que, par conséquent, il ne devait plus s'en préoccuper.

VI. Les Visimba-Kalumba

Visimba est le terme employé pour désigner une variété de devins qui rendent leurs oracles après être tombés en catalepsie. *Kalumba* est un surnom donné à *Kibawa*. *Visimba-Kalumba* pourrait donc se traduire par „devins, fils de Kalumba ou Kibawa".

Lorsque la renommée de *Kibawa* se fut répandue au Malungu, beaucoup de gens se rendaient chez *Mungulwa* pour lui exposer leurs malheurs. C'est à cette époque qu'il y eut deux hommes qui, frappés de maladie, tombèrent en catalepsie. Ayant repris connaissance, ils déclarèrent qu'ils s'étaient rendus chez Kibawa ou ils avaient vu leurs aïeux. *Kibawa*, disaient-ils, leur avait proposé le choix entre plusieurs faveurs très précieuses, mais eux-mêmes ayant préféré à tous ces dons celui de découvrir les causes cachées des maladies et autres calamités, ce don leur fut accordé. Naturellement on les crut et ils furent très consultés.

Ils écoutaient attentivement tous ceux qui venaient leur raconter leurs infortunes, tombaient alors en syncope, puis, revenant à eux, ils leur indiquaient la cause de leur malheurs ; tout cela dans la langue de *Kibawa*, car ils ne pouvaient s'exprimer dans leur langue maternelle que lorsqu'ils n'étaient plus sous l'emprise de *Kibawa*.

Il va sans dire qu'ils se faisaient payer grassement... beaucoup plus que les devins ordinaires. C'est pourquoi ils ne tardèrent pas à se voir entouré de nombreux imitateurs éhontés et menteurs, à qui il faut attribuer sans doute le déclin du *Kibawa* ; les habitants du Malungu, ayant désormais des devins à leur portée, ne se donnaient plus la peine de recourir aux lumières de *Kibawa*.

Cependant de nos jours encore, parmi les Watabwa émigrés dans la région d'Albertville et en relation avec les Baluba, il s'en trouve encore qui vont consulter *Kibawa* chez *Mungulwa*.

THE SO-CALLED „BANGALA" AND A FEW PROBLEMS OF ART-HISTORICAL AND ETHNOGRAPHICAL ORDER

by HERMAN BURSSENS (*Ghent*)

In many books — especially the older ones about the Congo-Ubangi region — mention is frequently made of the Bangala (Mangala, etc.). In the very few, short articles which have appeared on the sculpture of this North Western style region (as delineated by Prof. OLBRECHTS in his *Plastiek van Kongo*) the name „Bangala" also appears, with a few rare exceptions, to indicate invariably such images or masks which, for a variety of reasons, must be ascribed to the N. W. part of the Congo.

In addition, many museums often use this name to list in their catalogues such products of the plastic arts of those regions. Let it suffice to give two examples of this : the treatise written by P. WINGERT [1] for the 1948 exhibition of San Francisco and the catalogue of the exhibition *Negerkonst* held in March-April 1953 at Stockholm.

Yet the term „Bangala" is far from a happy choice, especially when applied to the art of Congo's Northern regions. In that sense, it is much too comprehensive and vague : in its widest meaning it includes about half the total population of the Congo-Ubangi and the Tshuapa districts, viz. also many people who, for a major part, belong to the Sudanese tribes of Ubangi or the Ngombe groups.

Add to this the great controversy about the existence even of the Bangala, whilst yet taking into account the voluminous treatise [2]

[1] All names of authors printed in capital letters, refer to the bibliographical list given at the end. The letters after the author's name refer to his writings arranged in chronological order, the figures indicate the page(s).

[2] VAN OVERBERGH et DE JONGHE.

published in 1907, which took its main arguments from the most diverse sources and was entirely devoted to this so-called Bangala tribe, as well as remembering that their presumable tribal abode was clearly marked on the MAES and BOONE ethnographic map.

But the recent research and writings of WEEKS, TANGHE, BAL, L. V. P., LIESENBORGHS, VAN DER KERKEN and others, who nearly all resided for some time in these regions, show that it is hardly possible to speak of a „Bangala tribe", as may be judged from the following short excerpts of their works :

„Le terme de Bangala est une création européenne (...). Aucun indigène, dénommé par nous Bangala, ne se désigne soi-même de ce nom ; il se dit Mabale, Iboko, Libinza, Ewaku, Boloki, etc. (...) Nous avons désigné une série de *peuplades* par un mot qui ne s'appliquait peut-être qu'à la communauté d'un simple *village*" (TANGHE, 344).

„Il n'existe pas de populations indigènes portant le nom de *Bangala*.

Y a-t-il eu jadis un clan portant le sobriquet de *Mangala* ou un chef appelé *Mangala*?

Ce sobriquet a-t-il été donné par les Européens aux riverains pêcheurs de Nouvelle-Anvers, de la Ngiri et du fleuve?

Mangala a-t-il signifié à l'origine les marchands?

Est-ce le nom donné à de „petites rivières"? Nous l'ignorons. Le nom de *Bangala*, après avoir été donné aux „gens d'eau", a été étendu, à une époque, par les Européens, à toutes les populations d'un district. L'*ancien district, dit des Bangala*, comprenait, en plus d'une petite population de *gens d'eau*, de nombreux *Ngombe* (Ngombe, Mabinza, Ndoko, Budja), quelques Soudanais, quelques *Mongo*. Il ne comprenait aucun groupement *Bangala*" [1].

Equally, the latest linguistic research by VAN BULCK — from 1949 to 1951 — when he also visited this so-called Bangala region, arrived only at negative conclusions :

„La mission n'a pu retrouver nulle part dans cette région une tribu, portant le nom ethnique de BaNgala ou ba mangala ou MaNgala (...)" (c, 43).

---

[1] Cf. VANDER KERKEN, 187-188, VAN BULCK, c, 610-611 and following pages. Also Mgr. E. DE BOECK.

Yet there remains „Lingala". which according to Mgr. E. De Boeck and Malcolm Guthrie, is (or was) the language of these so-called Bangala ! [1] But, as Van Bulck, Hulstaert, L. B. De Boeck and others have proved in their writings, a serious linguist can no longer doubt that Lingala is not the mothertongue of any tribe of the Belgian Congo [2].

To return to the use of this misnomer „Bangala" : in recent years the most authoritative linguists and ethnologists have carefully avoided using it, or at any rate not in the meaning it had heretofore. Since the publication, in 1944, of *L'Ethnie Mongo*, with its survey of the N. W. regions of the Congo, the term has also disappeared from the map and been replaced by „gens d'eau "and „Ngombe" [3].

Only L. B. De Boeck still uses it occasionally but then mostly for reasons of convenience i. e. to differentiate between a series of linguistic groups who are hard to delineate otherwise and who all use the genuine Lingala of the interior as vehicular language. He divides them into „Bangala-des-Marais" and „Bangala-des-grandes-eaux". The first are meant to include a number of marsh-dwellers between the Ubangi and Ngiri rivers, somewhere between 1°40' and 2°40' N. latitudes, as well as to the East of the Ngiri river. The second comprise some riverside dwellers of the Ubangi, Congo,

---

[1] Mgr. De Boeck in his introduction (written in 1920) to his *Theoretical and practical course*.

Malcolm Guthrie in his introduction to the 1951 edition of his *Lingala grammar* (though, maybe slightly varied). After the most recent published research Guthrie may have revised his opinion since then.

[2] L. B. De Boeck points out : although it is a fact that no native considers Lingala as his own tongue, in the last few years some native families of the „towns" have started to use this vehicular language at home and in their daily contacts, one of the reasons being a question of prestige. In such cases the children are practically educated in Lingala (c, 121 ; a, 75 and d, 60).

[3] Cf. the map in Van der Kerken's book referred to. Up till now (March 1954) this map gives the most up-to-date, though not entirely correct survey of the tribes of the Equator province. For the last few years Van Bulck has announced the publication of a new ethnographical map for the whole of the Belgian Congo. The Royal Museum of the Belgian Congo at Tervuren is also preparing a new map adapted to the most recent discoveries on the subject.

Ngiri, Mongala, Dua and Loeka rivers, as well as downstream the Itimbiri [1].

This may be a convenient solution to a number of linguistic problems but the new meaning given to the term „Bangala" is not likely to lessen the existing confusion in ethnological and art-historical matters. Though with this new application of the term, we need no longer visualize the notorious „Bangala-tribe" in its former meaning, the question, from an ethnological point of view, remains as acute as ever : who are these people who dwell in that region traced out on MAES and BOONE's map as „Bangala" and now included by VAN DER KERKEN in his „gens d'eau"?

Research made by A. BAL, a former district officer of New Antwerp, disclosed the fact that the so-called Bangala consist really of the following groups or tribal groupings : Iboko (Makandja), Mabale, Lusengo, Boloki and Motembo [2].

On the other hand, HULSTAERT mentions the Bapote, Babale, Motembo, Iboko and Boloki [3].

---

[1] Cf. L. B. DE BOECK's map, b, page 902. Also cf. page 903.

All this is far from conclusive. What, for instance, is the difference between the first group — which according to this map resides between the Ubangi and the Ngiri — and the second group, which as stated on page 903, resides in the same region?

Elsewhere he mentions „les-Bangala-des-grandes-eaux, c'est-à-dire les habitants du fleuve Congo, de la Saw, de la Mongala, de la Dua" (d, 63). But on page 30, he speaks of the Bangala as a unit whose members live in the region of New Antwerp, Budjala, Bomboma and others (?), in which case the term „Bangala" is evidently used as a comprehensive one (d, 30).

When speaking of this difference between these groups, the author states : „Cette distinction n'indique pas seulement des différences linguistiques mais encore beaucoup plus des différences ethnologiques" (903).

[2] The results of this research are mentioned or developed by VAN DER KERKEN.

[3] Cf. HULSTAERT, 24-25.

To these „gens d'eau" belong apparently among others, the Mampoko, Baloi, Jamba-Matuku, Libinja, Maginja, Bomboli, Balobo and Ndolo. They appear on the MAES and BOONE map as Baloi and Lobala.

According to HULSTAERT (24) the substratum of these apparent remnants of many different races, shows a relationship with the Mongo and has been under the influence of the Ngombe. Of these people, which HULSTAERT calls by the geograpgical name „Ngiri", L. B. DE BOECK (d, 9) says: „Ces gens ont entre eux des différences linguistiques et ethnologiques, mais en opposition

But VAN BULCK, in his most recent writings, speaks of the Mabale, Babali, Iboko, Bologi, Ndobo and Likila as regards the New Antwerp region, and of the Libinza and Baloi for the Ngiri region, each of which group uses its own idiom and may be linguistically reduced to two subsidiary groups.

Is it then too daring to conclude from the foregoing that the „Bangala" region of the MAES and BOONE map — which it must be pointed out is still authoritatively used in many museums — is really inhabited by a number of riparian dwellers (*riverains, gens d'eau*) belonging to small groups such as the Mabale, Motembo, Iboko, Boloki etc. and that the argument that the Bangala — as an ethnical group — do not exist, is nearest the truth?

But some authors (among whom J. TANGHE) argue that the term „Bangala" should still be sanctioned because in their opinion it has acquired a right to survive. To this might be objected that it is never too late to mend, especially when it concerns such an ambiguous and scientifically unexplainable term as „Bangala".

From a comprehensive survey of literature on the subject, it appears that this word must be taken either in its ordinary or its special meaning, in a wide or narrow sense, according to who uses it. In the latter acceptance, it covers sometimes a very large, sometimes a small region, inhabited in both cases by natives who often can be ranged in quite distinct tribes or groups, as much from the linguistic as from the cultural points of view.

But as there is no general agreement, which people or which culture must be understood as belonging exclusively to the „Bangala", confusion remains, especially as many authors do not clearly mention what each of them understands specifically by this term. There are also some (among which research workers who have dwelled quite a long time in the region concerned) who definitely declare that the different communities — sometimes called „Bangala", sometimes not, according to the author — are not connected at all, whereas other authors point out analogies principally due, in their opinion, to the fact that all these people are riverside dwellers and therefore living in the same environment with its natural consequences.

---

avec celle de leurs voisins, leur unité linguistique et culturelle est nettement accusée."

To resolve this ambiguity, many authors (among others WEEKS) have proposed the name „Boloki" in place of „Bangala" which is, perhaps not so illogical. After all, no such controversy exists about the being and dwelling-place of the latter group. In a narrower sense, the Boloki form a not negligible portion of the „Bangala" complex [1]. On artistic or rather art-historical grounds, we may add that at least two sculptures are known for certain to have their origin with the Boloki, whereas it would be difficult to attribute all those sculptures of the N. W. region, listed in catalogues as „Bangala" to the latter [2].

In this connexion another interesting proposal could include the culture and plastic arts of the riparian dwellers of the Mongala river. But it might be objected that this river only borders on the Bangala region — as shown in the MAES and BOONE map — with the left bank of its lower course. The greatest stretch of the river runs through regions probably inhabited by Ngombe, Ndoko, Mabinza, Ngbandi and Mbanza. When speaking therefore of the riparian dwellers of the Mongala, there may be various forms of culture and style in plastic arts to be considered, which, again, might lead to further confusion. But in any case it would be more correct to speak of Mongala sculpture instead of Bangala statuary, in so far as it concerns a less numerous output of sculpture in N. W. Congo whose exact origin and well-founded style divisions are lacking. In the meantime it is already a well-known fact that some of these sculptures clearly originate in the Ngbandi, Ngbaka and Mbanza tribes. Their serial style classification — which in many museums is still catalogued as „Bangala" because of their doubtful origin — could be listed as belonging to these tribes.

But the term *Mongala plastic art* is not the only solution. As we have seen, VAN DER KERKEN incorporates the whole so-called Bangala group in what he calls *gens d'eau* or *riverains* (terms which are quite often used now) and includes, in his map, the whole population of marsh-dwellers between the Congo and Ubangi rivers.

---

[1] We mean here the five small groups mentioned by A. BAL, as referred to by VAN DER KERKEN (188-189).

[2] These sculptures have been collected locally by WEEKS. With others of the N. W. Belgian Congo, they are the subject of an essay in preparation now.

Beside the so-called Bangala, they comprise also the Bapote, Baloi and Lobala of the MAES and BOONE map. This, for the major part, is also the region which HULSTAERT, in his linguistic classification, calls Ngiri, after the name of the river, and whose inhabitants VAN BULCK (c, 43) incorporates in his New Antwerp group, whose most important idioms, in the Ngiri region, are those of the Libinza and the Baloi (= Looyi).

From the points of view of ethnography and the study of the N. W. sculpture, which of these three conceptions seems the most erviceable?

At first sight, that of VAN DER KERKEN offers many advantages and a useful solution in specified cases. True, it has perhaps the disadvantage of embracing a large territory (yet clearly defined). But, on the other hand, the terms *water-negroes* and *river-and marsh-dwellers* are true to fact, because all natives included in these terms have this in common that they dwell by the banks of big rivers or in marshy, flooded tracts of land, that they are all fishermen or traders and show similar characteristics without always forming one ethnic or linguistic unit. The term can, moreover, designate the whole complex containing scores of small tribes or groups whose members often are the descendants of the most heterogeneous elements : mixtures of local inhabitants, immigrants, refugees, vanquished or absorbed populations.

As regards the term „Ngiri", this is a geographical term which may tend to evolve towards a comprehensive group-name or even tribal name. This is, of course, nothing new either in the Congo or elsewhere. Nevertheless, we cannot recommend such „creations", especially if they seem too artificial and when they are avoidable.

If it should be proved — as L. B. DE BOECK argues — that these „Ngiri" form really an ethnic whole and are intimately related in linguistic matters, the term could be usefully employed in ethnographical studies to refer to the inhabitants of this also well-defined region, in every case where it is necessary to use a general term. The region has moreover the advantage over VANDER KERKEN's that it is not so widespread.

If, later on, it should be possible on linguistic and *ethnographical* grounds, to separate, within the framework of this Ngiri group,

some specific smaller groups such as the Baloi and Libinza for instance, it would be preferable to use the term in the separations on an ethnographical map. It might then also be proprer — on discovering some unknown sculpture — to speak of the Baloi and Libinza (if properly authenticated) rather than of the Ngiri plastic art, sculpture or style. This would certainly be preferable to referring to them as the sculpture of the Congo-Ubangi riverside-dwellers in the VAN DER KERKEN sense.

But when identification is incomplete or vague, the two preceding proposals are still preferable to the term „Bangala".

As regards the remaining riverside-dwellers not residing in the Ngiri region, when the sculpture concerned is presumably originating among the Bapote, Iboko, Boloki or one of the many other small groups, or again one of the Mongala dwellers such as the Mbanza, Ngbandi or Ngombe, the specific name of the tribe concerned should be used.

* * *

From the foregoing it may be surmised that it is high time a thorough ethnographical study should be made of all these scattered and mixed populations and groups, and that a new up-to-date and scientifically elaborated map be made up to serve as a guide in all this maze.

We are looking forward to any published work to clear up these problems.

In the meantime, it may be useful — especially for museums and exhibitions — to give a schematic synopsis of the possible alternatives, according to circumstances, for the equivocal and unaccountable term „Bangala sculpture".

Sculpture of the

A. General names :
   1. Congo-Ubangi riparian dwellers
   2. Mongala riverside dwellers
   3. Ngiri region

B. Specific names :
   1. Baloi — Libinza

2. Ngbandi-Mongala
Mbanza-Mongala
Ngombe-Mongala
C. More specific names :
Boloki — Bapote — Motembo — Mabale etc.

BIBLIOGRAPHY

BAL, A. — Cf. VANDER KERKEN.

DE BOECK, E. Mgr., *Theoretische en Practische Cursus van het Lingala* (Scheut, 1942).

DE BOECK, L. B., a. *Taalkunde en de Talenkwestie in Belgisch-Kongo* (Brussel, 1949).

— b. *La Tonologie des Parlers Bantous du Nord-Ouest du Congo belge.* Inst. Roy. Col. Belge, Bull. des Séan., XXII (1951), 4, p. 900-919.

— c. *Het Lingala op de weegschaal.* Zaïre, VI (1952), 2, p. 115-153.

— d. *Contribution à l'Atlas linguistique du Congo Belge* (Bruxelles, 1953).

GUTHRIE, MALCOLM, *Grammaire et Dictionnaire de Lingala* (Léopoldville, 1951²).

HULSTAERT, G., *Carte linguistique du Congo Belge* (Bruxelles, 1953).

LIESENBORGHS, O., *Beschouwingen over Wezen, Nut en Toekomst der zoogenaamde „lingua francae" van Belgisch Kongo.* Kongo-Overzee, VII-VIII (1941-1942), 1-3, p. 87-99.

L. V. P., *Bij het ontwerp van een nieuw schoolprogramma.* Kongo-Overzee, V (1939), 4, 188-192.

MAES, J. et BOONE, O., *Les Peuplades du Congo Belge. Noms et Situation géographique* (Bruxelles, 1935).

NEGERKONST, Nationalmusei utställningskatalog nr 201. Stockholm, 1953.

TANGHE, J., *Le Lingala, la langue du fleuve Congo.* Congo, XI (1930), II, 3, p. 341-358.

VANDER KERKEN, G., *L'Ethnie Mongo.* Vol. I. Première partie, Livre I, Vol. II, Livre II et III (Bruxelles, 1944).

VAN BULCK, G., a. *Les recherches linguistiques au Congo Belge* (Bruxelles, 1948).

— b. *Les Deux Cartes linguistiques du Congo Belge* (Bruxelles, 1952).

— c. *Mission linguistique 1949-1951* (Bruxelles, 1954).

VAN OVERBERGH, C. et DE JONGHE, E., *Les Bangala* (Bruxelles, 1907).

WEEKS, J. H., *Among Congo Cannibals* (London, 1913).

WINGERT, P. S., *The Sculpture of Negro Africa* (New York, 1951²).

Congo-Ubangi region. Mask. H. 355 mm. Mongala riverside dwellers.
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (708-11)

Congo-Ubangi region. Female figure.
H. 370 mm. Mongala riverside dwellers (Mbanza?)
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (1370 N 31)

Right : id.
Little „amulet-stave".
H. 101 mm.
Rijksmuseum voor Volkenkunde. Leiden (958-48)

Congo-Ubangi region.

Left : „Amulet-whistle". H. 190 mm
Left : „Amulet-whistle".
H. 190 mm. Mongala riverside dwellers (Mbanza)?
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (958-44)

Left : Congo-Ubangi region. Female figure. H. 690 mm. Mbanza-Mongala?
Coll. Prof. A. Burssens, Ghent (Belgium).

Right : Id. H. 370 mm. Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (2706-3)

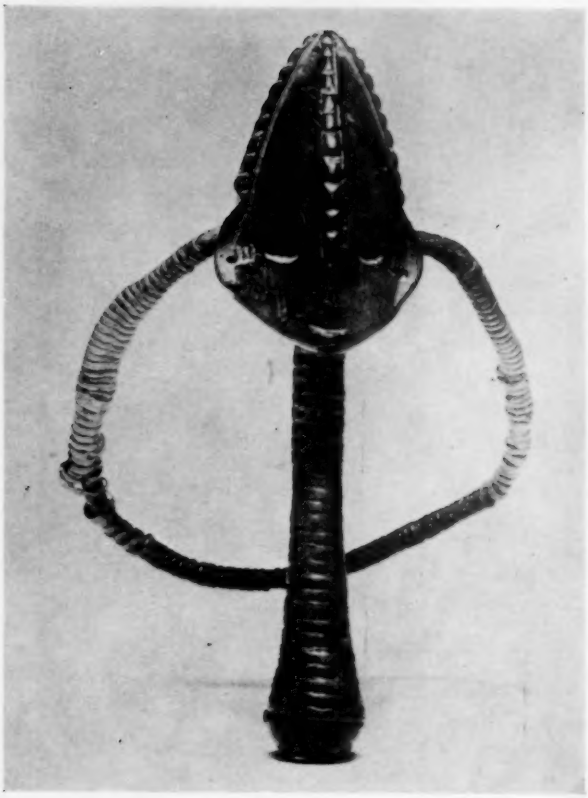

Congo-Ubangi region. Mongala riverside dwellers.

Left : „Amulet-stave". H. 207 mm. Ngbandi?
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (B 51-123)

Right : little „amulet-mask". H. 93 mm. Mbanza?
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (958-46)

Congo-Ubangi region. Woman's head.
H. 270 mm. Mongala riverside dwellers (Mbanza?)
Coll. Prof. A. Burssens, Ghent

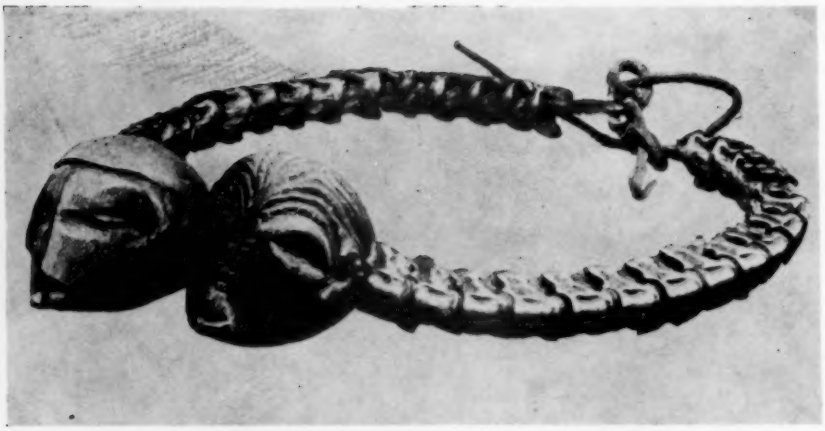

Congo-Ubangi region. Mongala riverside dwellers.
Top : Collar of snake vertebrae with 2 human heads. L. 580 mm. Bapoto?
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (708-13)

Below : Amulet rope with 2 little figures. H. 96 mm. and 94 mm.
Ngbandi-Mongala?
Rijksmuseum voor Volkenkunde, Leiden (958-45)

HET LANDBOUWONDERZOEK IN BELGISCH-KONGO

door Prof. ing. L. O. J. DE WILDE
(*Rijks-Landbouwhogeschool te Gent*)

In *Kongo-Overzee*, XIV (1948), 2, hadden we de gelegenheid een (meer geschiedkundig) overzicht te geven van „Het Wetenschappelijk Onderzoek in Belgisch-Kongo".

Het kan zijn nut hebben een uitgebreider beschrijving te geven van een onzer meest verdienstelijke instituten, dat als opdracht heeft het landbouwkundig onderzoek in onze Overzeese Gebiedsdelen te bevorderen.

Het landbouwonderzoek in Belgisch-Kongo is praktisch geheel in handen van het Nationaal Instituut voor Landbouwkundig Onderzoek in Kongo (N.I.L.K.O.) [1].

Het is bekend dat het N.I.L.K.O. zijn ontstaan te danken heeft aan het reisverslag dat Prins Leopold van Brabant opmaakte na zijn terugkeer uit Kongo in 1933, en aan zijn persoonlijke bemoeiingen, in deze gesteund door zijn doorluchtige Vader, Koning Albert. Het werd gesticht bij Koninklijk Besluit van 22 Dec. 1933 met volgende doelstellingen :

— beheer van de onderzoeksstations die het Ministerie van Koloniën het Instituut toevertrouwt ;

— het inrichten van landbouwkundige studieopdrachten, en vorming van experten en specialisten ;

— studie, onderzoek- en proefwerk, en in het algemeen alle andere ondernemingen die het verwezenlijken van zijn doelstellingen kunnen bevorderen.

Het N.I.L.K.O. is bij naam een nieuwe instelling, maar feitelijk is het de oude *Régie des Plantations* die, gereorganiseerd en aan de nieuwe plaatselijke en wereldvereisten aangepast, in nieuwe banen werd geleid. De *Régie des Plantations*, op haar beurt, was

[1] *Institut National pour l'Étude Agronomique au Congo* (I. N. E. A. C.).

gegroeid uit de reorganisatie van de oude staatsstations of gouvernementsplantages.

Praktisch streeft het N.I.L.K.O. zijn doelstellingen na :

— door systematische en grondige studie van de factoren die het landbouwbedrijf en de landbouwproductie beïnvloeden ;

— door toepassing van zijn onderzoek ter verbetering van de planten en van de cultuurtechniek ;

— door proefwerk in de verschillende ecologische gebieden op een economische schaal.

Om dit programma uit te werken, heeft het N.I.L.K.O., met de nalatenschap van de *Régie* als basis, een brede organisatie uitgebouwd die gans het grondgebied van Kongo in studie neemt. Die organisatie ziet er materieel als volgt uit :

I. Hoofdcentrum van landbouwkundig onderzoek te Yangambi

Yangambi, tevens zetel van het centraal bestuur van N.I.L.K.O., bestaat uit *twee werkgroepen*, waarvan de ene zich bezighoudt met de basiswetenschappen van de landbouwkunde, en de andere met het synthetisch of toegepast landbouwkundig onderzoek.

A. De groep der basiswetenschappen of groep van Wetenschappelijk Onderzoek bestaat uit elf afdelingen :

1. De afdeling Plantenkunde ; zij is belast met de inheemse flora en met de plantenbiologie in verband met de landbouw. Zij beschikt over een uitgestrekte botanische tuin en een natuurreservaat van circa 230.000 hectaar, en over de oude botanische tuin van Eala (1900), die nog enigszins dienst doet als invoer- en aanpassingstuin, maar in hoofdzaak aangehouden wordt ter observatie van de daar vroeger aangeplante en zeer verscheiden verzameling van allerhande tropische planten. De afdeling werkt ijverig aan het samenstellen van een uitgebreid herbarium dat gans Kongo vertegenwoordigt en ter beschikking van het buitenland staat ; zij determineert en etiketteert alle planten in haar domein ; zij bestudeert de ecologie, de phytosociologie, de biologie ; zij neemt deel aan de samenstelling van een uitgebreide „Kongolese Flora" die in de plantentuin van Brussel verzorgd wordt, en waarvan op dit ogenblik (einde 1953) reeds 3 van de 20 voorziene boekdelen in de handel kwamen.

2. De afdeling Plantenphysiologie legt zich toe op de studie van de physiologische verrichtingen der cultuurplanten ; zij heeft tot hiertoe vooral gewerkt op de oliepalm, en belooft uitslagen op te leveren die zeer belangrijk zullen zijn voor de cultuurtechniek en voor de olieopbrengst. Thans besteedt zij bijzondere aandacht aan de cacao, de koffie en de maïs.

3. De afdeling Bosbouw heeft als hoofddoel een bosbouwdoctrine vast te leggen voor Kongo ; daaraan werkt zij niet alleen te Yangambi, maar ook in de zeer verschillende ecologische gebieden van Mayumbe (te Luki), van Neder-Kongo (te Mvuazi) en van Katanga (te Keyberg). Voor deze drie gebieden mogen binnen afzienbare tijd vaste gegevens verwacht worden.

4. De afdeling Bodemkunde, voorzien van een modern uitgerust laboratorium, legt zich toe op de studie van de aardkundige wetenschappen in zover zij verband houden met de landbouw : mineralogie, pedogenesis, physico-chemie, microbiologie, grondvruchtbaarheid. In samenwerking met de afdeling Plantenkunde is zij begonnen met de bodemkartering van Kongo.

Deze afdeling is verder belast met de inrichting en werking van de Interafrikaanse Pedologische Dienst, die op 15 Juni 1953 tot stand kwam ingevolge een beslissing van het Internationaal Bodemkundig Congres van Goma in 1948.

5. De afdeling Klimaatstudie, onlangs opgericht, centraliseert de meteorologische opnemingen van al de waarnemingsposten in Kongo, na een reorganisatie en coördinatie van deze te hebben uitgewerkt ; zij bestudeert speciaal de seizoeninvloeden op de geteelde gewassen, en de microklimaatwijzigingen in verband met de verschillende cultuurtechnieken. Zij publiceert jaarlijks een *Bulletin Climatologique annuel du Congo Belge et du Ruanda-Urundi.*

6. De afdeling Landbouwtechnologie staat in voor de uitwerking en verbetering van de methoden van voorbereiding van de plantenproducten ; zij heeft zich reeds zeer verdienstelijk gemaakt in zake Arabica- en Robusta-koffie, cacao, oliepalm, reukplanten, vluchtige oliën, latexbehandeling ; zij voert ontledingen uit van voedings- en voedergewassen.

7. De afdeling Plantenziekten en Entomologie is verantwoordelijk voor de phytosanitaire toestand in de kolonie; zij beschikt over verscheidene laboratoria (benevens dit van Yangambi) verspreid over de verschillende economische gebieden en speciaal toegerust voor de plaatselijke noodwendigheden.

8. De afdeling Genetiek bestudeert de erfelijke factoren van de geteelde gewassen; haar grootste succes is geweest, dank zij Beirnaert, de ontdekking van de geschikte kruisingsformule van de oliepalm, ontdekking die ons oliepalmbedrijf in één sprong aan de spits van de vooruitgang heeft geplaatst.

9. De afdeling Hydrologie werd pas opgericht en is nog in volle organisatie; ze beoogt de rationele visteelt in Kongo uit te werken. Ze is vooral werkzaam in de buurt van Elisabethstad en van Yangambi.

10. De afdeling Landbouwmechanisatie is nog zeer jong; zij bestudeert vooral de ontginnings- en onderhoudsbewerkingen, verder het behandelen en bewaren der teeltproducten van de bevolkingslandbouw, de rationalisatie en standardisatie van werkmethoden en werktuigen.

11. De afdeling Zootechnie heeft als voornaamste opdracht het onderzoek der sterfteoorzaken, de strijd tegen ziekten en plagen, de studie en verbetering van voeders en weiden, de verbetering van de veestapel door kruising en invoer van nieuwe rassen. Benevens hoornvee werden ook zwijnen en pluimgedierte in de opdracht betrokken, en — in mindere mate — ook geiten en paarden. Het laboratorium van Ngabu-Nioka (Ituri) houdt zich op grote schaal met het bereiden van serums bezig.

B. De groep van het toegepast Landbouwkundig Onderzoek heeft als taak de veredeling van de landbouwgewassen en de verbetering van de cultuurtechniek. Zij omvat vijf afdelingen :

1. De afdeling Oliepalm is de bijzonderste wat uitbreiding en spectaculaire uitslagen betreft. Ongeveer 1.000 beplante hectaren staan haar ter beschikking; 50.000 palmbomen worden regelmatig onder controle gehouden en hun vruchttrossen ter studie behandeld;

millioenen kruisingszaden worden jaarlijks verkocht aan de Europese planters en aan de inlandse gemeenschappen. De afdeling is er in geslaagd, door toepassing van BEIRNAERT's ontdekking, een elaeistype voort te brengen dat 4 tot 5 ton palmolie kan opbrengen per hectaar of 4 maal méér dan het vroegere plantmateriaal, wat onze hoogtegrens merkelijk hoger doet liggen dan deze van de modelplantages van Indonesië. Zij heeft eveneens, ook onder BEIRNAERT's leiding, een nieuwe ontginningstechniek uitgewerkt, die sindsdien algemeen wordt toegepast en die van onschatbare waarde is voor de blijvende grondvruchtbaarheid van de plantages (ontginning zonder branden).

Deze afdeling werkt samen met enkele ondernemingsbedrijven, waaraan N.I.L.K.O.-onderzoekers verbonden zijn voor bepaalde wetenschappelijke opdrachten. Aldus voor de elaeisteelt te Binga (S.A.C.B.), te Elisabethstad (H.C.B.) en te Likete.

2. DE AFDELING RUBBER werkt op 500 hectaar ; ze besteedt haar middelen aan de veredeling van de heveaboom, aan cultuurtechniek en taptechniek, en verspreidt op grote schaal rijk plantmateriaal. De afdeling verzorgt tevens het proefwerk op de Derrisplant.

3. DE AFDELING KOFFIE EN CACAO houdt zich bezig met de studie van de geteelde en van de wilde koffiesoorten, met de veredeling en de cultuurtechniek van de koffie en van de cacao, met proefwerk op de grondvruchtbaarheid ; ze levert plantmateriaal aan de Europese en aan de inlandse planters. Aan het werk van deze afdeling dankt onze (Robusta)-koffieteelt een productieopvoering tot gemiddeld 70 % (van 900 tot 1.600 kg/ha).

Deze afdeling heeft verder in haar bevoegdheid de bestudering van de Strophantus.

4. DE AFDELING VOEDSELGEWASSEN toont bijzondere belangstelling voor de bevolkingslandbouw en draagt derhalve een verreikende verantwoordelijkheid. Benevens de veredeling der bestaande en de invoer en aanpassing van nieuwe teelten, bestudeert zij grondig de bouwwisseling en braaklegging. Zij is niet alleen werkzaam te Yangambi maar ook in alle andere N.I.L.K.O.-stations, ze overspant heel Kongo met een netwerk van z. g. „plaatselijke proeven", die uitmaken welke variëteiten en welke

techniek voor iedere streek passen, en die geschikt plantgoed vermenigvuldigen en beschikbaar stellen ; zij maakt economische studiën van het inlands landbouwbedrijf ; zij heeft de hand in het voorbereiden van landbouwcoöperatieven voor Inlanders ; zij is technisch leider van de paysannaten om Yangambi (Turumbu), Bambesa (Babwa), en Gandajika.

II. De z. g. groep van Midden-Kongo

Buiten het hoofcentrum van Landbouwkundig Onderzoek, maar steeds te zijner beschikking, bestaan in Midden-Kongo *vijf plantages op industriële schaal* en met een totale oppervlakte van circa 3.000 hectaar ; het zijn de plantages van :

Yangambi : met oliepalm, hevea, koffie, cacao, en met aangesloten hoeve voor hoornvee, zwijnen, pluimvee, weideverbetering.

Gazi : met hevea, oliepalm (en cacao) ; verder ook visteelt.

Barumbu : met hevea, oliepalm, koffie, cacao, en met Funtumia en rubberlianen, bewaard uit vroegere tijden.

Bongabo (Ubangi) : met hevea, cacao, koffie.

Mukumari (Sankuru) : met hevea, voedingsteelten, en (op kleine schaal) koffie.

Het station Lula, een der oudste van Kongo en aan hetwelk onze Robusta-koffieteelt zeer veel te danken heeft, werd in 1950 overgemaakt aan de Landbouwdienst van de Kolonie, en dient thans als schoolhoeve ter vorming van Europese landbouwkolonisten.

III. De z. g. groep van Ituri omvat

A. *Het proefstation van Nioka* in Ituri. Dit station is dubbel : enerzijds geldt het als proefstation voor de gewassen der hoog-gelegen gebieden (1.800 m), zoals Arabica-koffie, kina, thee, pyrethrum, reukplanten, tungolieboom, voedingsteelten ; anderzijds ligt hier het groot zoötechnisch centrum van het N.I.L.K.O. (te Ngabu-Nioka). Dit laatste is belast met studiën over agrostologie en weideschikking, over veeverbetering, over de veeziekten ; het voorziet de kolonie van serums.

B. *Het proefstation van de Hawaberg* in Ituri, gedurende de jongste wereldoorlog opgericht als staatsregie, werd na de oorlog

door het N.I.L.K.O. overgenomen. Zijn bedrijvigheid was niet alleen wetenschappelijk maar ook sociaal in de omliggende dorpen.

In 1951 werd echter van overheidswege besloten, ingevolge de bepaald ongunstige marktvooruitzichten, dat de zijdewormteelt in Kongo zou opgeheven worden. Deze bedrijfstak werd derhalve naar de achtergrond verschoven en vervangen door de teelt van katoen en tabak. Verder wordt het station ook ingericht voor de studie van het gemengd landbouw- en veeteeltbedrijf.

IV. De z. g. groep van Kivu omvat

A. *Het proefstation van Mulungu-Tshibinda* (Kivu), overgenomen van het Nationaal Comité van Kivu in 1934, is eveneens gewijd aan de gewassen der hooggelegen gebieden (1.700-2.100 m.) en wel voornamelijk aan de teelt van kina, thee en Arabica-koffie ; het bezit een scheikundig, pedologisch en phytopathologisch laboratorium ; het slaagde er reeds in de kina-opbrengst van 8 à 11 % tot bij de 20 % te brengen (althans bij één boom). Er is ook een bosbouwafdeling.

B. *Het proefcentrum van Ndihira* (Noord-Kivu), waarvan de voornaamste zorg gaat naar de voedingsteelten en naar de beschutting van de bodem.

V. De z. g. groep van Neder-Kongo omvat

A. *Het proefstation van Mvuazi*, waarvan het hoofddoel is de studie van de tropische vruchten, en dat zich verder bezighoudt met bosbouw, veekweek, voedingsteelten en groententeelt, alsook met landbouwplanning in een daartoe vastgelegd reservaat.

B. *Het proefstation van Kondo*, met als hoofddoel de oliepalm en als bijkomende objecten de hevea, de Robusta-koffie en de cacao ; de banaan en de voedingsteelten.

C. *Het proefstation van Gimbi*, opgericht met de studie van de vezelplanten als hoofddoel, en bijkomstig de studie van de voedselgewassen en de studie van grondvruchtbaarheidsherstel door savannebebossing. De huidige vermindering van het economisch belang van de Urenavezel heeft de studie ervan tijdelijk naar het achterplan verschoven.

D. *Het proefstation van Luki*, met hoofddoel de bosbouw.

VI. De z. g. Noordelijke groep omvat

A. *Het proefstation van Bambesa* (Uele) : Als centrum van de Noordelijke katoengebieden wijdt Bambesa eveneens uitgebreide studie aan de voedingsteelten en treedt op als technisch adviseur van de belangrijke Babwa-paysannaten. Het station heeft onder de stuwkracht en leiding van de te vroeg gestorven WAELKENS (Gent) het eerste voortreffelijk selectiewerk geleverd op de Kongolese katoen. Naast veredelingswerk neemt de studie der teelttechniek er een belangrijke plaats in. Er bestaat ook een afdeling voor bosbouw, voor visteelt, en een phytopathologisch laboratorium.

B. *Het proefcentrum van Niangara* (Uele) houdt zich in hoofdzaak bezig met de katoenteelt en voedingsteelten.

C. *Het proefcentrum van Nebanguna* (Uele), pas opgericht, werd gesticht ten behoeve van de Robusta-koffieteelt die zeer verspreid is in de daartoe goed geschikte gewesten van Paulis en omliggende.

D. *Het bijstation Boketa* (Ubangi) houdt zich voornamelijk bezig met adaptatie en verspreiding van geselecteerd katoen ten gerieve van de Ubangi-gewesten.

E. *Het proefcentrum van Lola* (Ubangi), tegenhanger van Niangara, is eveneens aan de katoenteelt gewijd en verder aan de voedingsteelten. Het werkt met de gouvernementsproefhoeve in dezelfde plaats samen.

VII. De z. g. Zuidelijke groep omvat

A. *Het proefstation van Gandajika* (Lomami) : centrum van de Zuidelijke katoengroep, heeft duurzaam werk op gebied van katoen, maïs en grondnoten gepresteerd.

Er is een phytopathologisch laboratorium en een agrostologische afdeling.

B. *Het proefstation van Kiyaka* (Kwango).

Dit is een eerste station van een nieuwe (onder)groep, de Kwangogroep, die noodzakelijk geworden was door de verwaarlozing van dit afgelegen en toch zo belangrijk landsgedeelte. Haar werking,

hoofdzakelijk ten dienste van de bevolkingslandbouw, behelst de veredeling en cultuurtechniek van voedingsteelten en oliepalm.

C. *Het proefstation van Lubarika* werd opgericht ten behoeve van de speciale katoenstreek en de speciale katoensoort van de Ruzizi, tussen de meren Kivu en Tanganyika.

D. *Het proefstation van Kibangula* (Maniema) bestudeert de katoen- en levensmiddelenverbouwing en de rotatiemogelijkheden.

E. *Het proefstation van Bena Longo* (Kasaï) werd opgericht ter bestudering van de door het klimaat en de weinig vruchtbare bodem beperkte landbouwmogelijkheden. Voornamelijk katoen en voedingsgewassen maken het voorwerp der opzoekingen uit.

VIII. De z. g. Katangagroep

De z. g. Katangagroep is sinds de oorlog ontstaan door het overnemen van de proefstations *Keyberg* en *Droogmans* van het Speciaal Comité van Katanga ; het eerste is gewijd aan voedselgewassen, fruitteelt, bosbouw en grassenteelt ; het tweede aan de veeteelt.

Een nieuw station wordt opgericht te *Kaniama* in de eerste plaats ten behoeve van de tabakteelt en verder voor aardappelen en fruit. Het bezit een phytopathologisch laboratorium. Het is van groot belang voor de Europese landbouwkolonisatie in deze streken.

IX. De z. g. groep van Rwanda-Urundi omvat

A. *Het station van Rubona* (Rwanda), voornamelijk gewijd aan voedingsgewassen en fruitteelt ; verder aan koffie, vezelplanten, ricinus, agrostologie. Laboratorium voor pedologie.

B. *Het veeteeltcentrum van Nyamyaga* (Rwanda), ter verbetering van de inheemse rundrassen ; invoer van zwijnen en pluimvee ; fokken van muilezels.

C. *Het station van Kisosi* (Urundi) : voedingsteelt.

D. *De stations van Kiofi en Kininya* (Urundi) : voedingsteelten in het Mosso-gebied, landbouwplanning, draineren en bevloeien.

E. *Het veeteeltcentrum van Luvironza* (Urundi) : verbetering van de inheemse rundrassen, enz. zoals te Nyamyaga. Dit station zal eerst in 1954 van de Staat worden overgenomen.

Heel dit reusachtig complex, dat van het N.I.L.K.O. een instelling maakt zoals nergens ter wereld, draait gesmeerd en op volle toeren onder een centraal beheer in België, dat de eminentste vertegenwoordigers van de tropische landbouwwetenschappen verenigt, en met een staf van ongeveer 150 academici en 150 adjuncten van uitzonderlijke waarde, die met liefde, toewijding en vol wedijver werken in een psychologisch gunstig klimaat waar elk initiatief steun vindt, en onder het materieel voordeel van rijke middelen.

Na de Landbouwdagen van Yangambi, die voor het eerst in Afrika in 1947 gehouden werden en waarop honderden Belgische en buitenlandse geleerden aanwezig waren, schreef een dezer laatsten in de *East Africa Agricultural Journal*, dat het N.I.L.K.O. „the workers dream in Utopia" is.

Het is inderdaad de best georganiseerde instelling voor het landbouwkundig onderzoek van alle tropische gebieden.

25.10.53.

APARTHEID

Van de Ambassade van de Unie van Zuid-Afrika (Galliërslaan 15, Brussel) ontvingen we een afschrift van het antwoord van de Eerste Minister van de Unie van Zuid-Afrika, Dr. D. F. MALAN, *op het verzoek van* Rev. JOHN PIERSMA (*Michigan, Verenigde Staten van Amerika*) *een uiteenzetting, voor publicatie, te bekomen over hetgeen met „Apartheid" bedoeld en beoogd wordt. We laten het stuk hier onverkort volgen en meteen de toespraak door* Dr. A. L. GEYER *voor de leden van de Londense Rotary Club gehouden. Het ene stuk vult het andere aan.*

OFFICE OF THE PRIME MINISTER,
CAPE TOWN

12th February, 1954.

Reverend John Piersma,
Oakdale Park Christian Reformed Church,
1313 E. Butler Avenue S. E.,
Grand Rapids 7,
Michigan U. S. A.

Dear Sir,

It was indeed heartening to receive a letter such as yours of the 15th December, asking me for a statement on the much disputed and misunderstood Apartheid policy of the South African Government. Such a request is almost unique in an imperfect world which claims the right to judge by standards of perfection without prior knowledge of the circumstances which have in the course of centuries contributed to the creation of particular problems.

It must be appreciated from the outset that Apartheid, separation, segregation or differentiation — whatever the name given the traditional racial policy of South Africa — is part and parcel of the South African tradition as practised since the first Dutch

settlement at the Cape in 1652 and still supported by the large majority of white South Africans of the main political parties.

The deep-rooted colour consciousness of the white South Africans — a phenomenon quite beyond the comprehension of the uninformed — arises from the fundamental difference between the two groups, White and Black. The difference in colour is merely the physical manifestation of the contrast between two irreconcilable ways of life, between barbarism and civilisation, between heathenism and Christianity, and finally between overwhelming numerical odds on the one hand and insignificant numbers on the other. Such it was in the early beginnings and such it largely remains. The racial differences are as pronounced to-day as they were 300 years ago. Small wonder that the instinct of self-preservation is so inherent in the White South African. He has retained his identity all these years. He is not willing to surrender it now.

From the outset the European colonists were far outnumbered ; there is no doubt that if they had succumbed to the temptation of assimilation, they would have been submerged in the Black heathendom of Africa as effectively as if they had been completely annihilated. Of necessity they had to arm and protect themselves against this evergrowing menace, and how could it better be done than by throwing an impenetrable armour around themselves — the armour of racial purity and self-preservation?

As Lord Balfour stated on a famous occasion : „In South Africa a White nation has established itself in a Black Continent which is something that has never before presented itself in the history of mankind." He might have added that there is no parallel for the South African racial record of non-extermination, non miscegenation, non-assimilation, but of preaching and practising Christianity with the retention of racial identity and of mutual respect.

This then is the basis of apartheid. But let me point out that there is another and more positive aspect of this creed.

Essentially a positive and non-repressive policy as applied in our enlightened day, apartheid is based on what the Afrikaner believes to be his divine calling and his privilege — to convert the heathen to Christianity without obliterating his national identity. And as

you have addressed me in the first place as a Christian and a churchman, let me at the outset summarise for your consideration the point of view of the Dutch Reformed Church with which the other Afrikaans churches are fundamentally in agreement.

A considered statement on behalf of the leaders of the Dutch Reformed Church, much the largest church in South Africa, with whose doctrine your own Christian Reformed Church is in main agreement, was issued a few months ago on the occasion of an interdenominational conference called by the Missionary Council of the Dutch Reformed Church. The principles therein enunciated fairly reflect the basis upon which the Afrikaans Churches have, ever since their establishment, approached South Africa's complex, multi-racial problem. With due regard to their historical background I may summarise these principles as follows :

1. Missionary work has been practised in this country from the early beginnings as being the Christian duty of the settlers to the heathen. Only afterward were the principles formulated which govern the racial policy of the State and of the established Churches here.

2. The Church believes that God in His Wisdom so disposed it that the first White men and women who settled at the foot of the Black Continent were profoundly religious people, imbued with a very real zeal to bring the light of the Gospel to the heathen nations of Africa. These first South Africans lit a torch which was carried to the farthest corners of the sub-continent in the course of the last three centuries and whose light now shines upon the greater part of all non-White peoples south of the Equator.

3. Whilst the Church regards the conversion of the heathen as a primary step in his march to civilisation it is prepared to face and, in fact, to implement the implications of christianising the heathen. Not only has it been busily employed all these many years in establishing mission congregations throughout the length and breadth of the country and far beyond its confines, it has also established separate Churches for the various non-White groups, all of which are fast approaching the stage of complete autonomy.

4. In the early beginnings the Church used the blessings of civilisation as a means to attract the heathen, but to-day the

traditional concept of European guardianship has taken the form of fostering and financing to the full the social, educational and economic development of the non-White. And whilst believing that God helps him who helps himself and, therefore, encouraging and assisting the non-European also to exert himself in this general movement of uplift and enlightenment, the Church has at all times vouchsafed the various Black races the right and duty to retain their national identities. Christianity must not rob the non-White of his language and culture. Its function is to permeate and penetrate to the depths of his nationalism, whilst encouraging him to retain and refine those national customs and traditions which do not clash with the christian tenets.

5. The traditional fear of the Afrikaner of racial equality (equalitarianism) between White and Black derives from his aversion to miscogenation. The Afrikaner has always believed very firmly that if he is to be true to his primary calling of bringing Christianity to the heathen, he must preserve his racial identity intact. The Church is, therefore, entirely opposed to intermarriage between Black and White and is committed to withstand everything that is calculated to facilitate it. At the same time it does not begrudge the non-White the attainments of a social status commensurate with his highest aspirations. Whereas the Church, therefore, opposes the social equalitarianism which ignores racial and colour differences between White and Black in everyday life, it is prepared to do all in its power to implement a social and cultural segregation which will redound to the benefit of both sections.

6. But the duty of the Church has its bounds. It is wrong to expect the Church to enunciate a racial policy for the peoples of South Africa. It is not for the Church to define what the mutual relationships of races and racial groups should be politically. True, the Church is the guardian of the truth, the protector of the downtrodden, the keeper of the nation's conscience and the denunciator of evil practices, but there its duty ends. To Caesar must be rendered the things that are Ceasar's.

7. The Bible is accepted as being the Word of God and the Dutch Reformed Church accepts the authority of Holy Writ as normative for all the political, cultural and religious activities in which man indulges. The Church acknowledges the basic rights of the State

as a particular divine institution to regulate the lives and action of its citizens.

Passing then from the historical and spiritual basis of apartheid to its everyday political application as practised by the present South African Government, let me remind you that government is the art of the possible. It makes no sense, therefore, to criticise the policy of apartheid in the abstract and without due regard to facts and conditions as they exist and as they have been allowed to develop through the centuries. And may I emphasize that to consider only the rights of the Blacks would be precisely as immoral as to have regard only for the rights of the Whites.

I must ask you to give White South Africans credit for not being a nation of scheming reactionaries imbued with base and inhuman motives, nor a nation of fools, blind to the gravity of their vital problem. They are normal human beings. They are a small nation, grappling with one of the most difficult problems in the world. To them millions of semi-barbarous Blacks look for guidance, justice and the Christian way of life.

Here a tremendous experiment is being tried ; not that fraught with the bloodshed of annihilation, nor that coloured by assimilation, but that inspired by a belief in the logic differentiation, with the acceptance of the basic human rights and responsibilities. Human rights and responsibilities can, however, only be exercised by human beings who are capable of appreciating their significance and it is here that my Government, dealing as it does with a still primitive non-White population, is faced with a major educational problem. In order that you should realise how serious is our appreciation of this problem, let me give you some idea of the progress made since the National Party Government came into power just over five years ago.

Since 1947/48 the Government has increased its expenditure on non-White education from £ 3.665.600 to an estimated £ 8.190.000 for the financial year 1953/54. Today nearly 800.000 Bantu children are given their schooling free of charge, whereas many more attend technical and industrial schools and an ever increasing number are being fitted at universities, hospitals and training establishments for the profession of doctors, nurses, policemen, clerks, demonstrators, artisans and builders.

In all nearly £ 14.000.000 is spent annually on the education of non-Whites in South Africa of which the lion share is provided by White South African taxpayers. It is computed that every European taxpayer in our country „carries" more than four non-Whites in order to provide the latter with the essential services involving education, hospitalisation, housing, etc.

For apart from education much is done for the physical rehabilitation of the Bantu in his own reserves — in many cases the best agricultural land available in our comparatively poor country. So an amount of £ 3.500.000 was set aside during the past financial year for betterment works in these areas, where more than 200.000 acres of land has already been reclaimed from the ravishing soil erosion to which it had been exposed as a result of the ignorance of the black peoples. More than 1.000 storage dams have been built here, 2.000 bore-holes sunk, 7.700 miles of fencing erected and 10.000 miles of roads built. In all these areas irrigation schemes are being undertaken and every effort made, including the improvement of stocks by the introduction of quality bulls (already 2.000 in number), to teach a primitive people the rudiments of sound agricultural practice.

In the field of human rehabilitation an even more ambitious project is being tackled. Disability grants and old age pensions are available to the Bantu in the same way as to the Whites. Almost £ 2.000.000 was made available to the Bantu for old age pensions this past year, whereas many public bodies have exercised themselves to meet the many needs of the non-Whites in regard to the disabilities to which they are heir.

The housing of the non-White population is one of the most urgent and complex problems the various authorities have had to face in our country, suddenly confronted with considerable industrial expansion. My Government has employed its limited resources to the full in order to meet the emergency created in this field by the quadrupling of our industrial production since the war. In this way £ 18.500.00 have been granted by way of loans for Bantu housing since 1945 and 40.000 sub-economic houses have been erected for Bantu workers since 1935.

The more than a million Coloured people (people of mixed race) in our country, are another tremendous responsibility to the Govern-

ment and a constant drain on the country's exchequer, filled almost entirely by the White taxpayer. A Coloured man may follow any trade or profession he desires. We have Coloured lawyers, doctors, teachers, merchants, journalists, artisans, etc.

Nor does most of our industrial legislation make any distinction on the grounds of colour. Workers of all races enjoy the same protection under our factory and labour legislation ; and Wage Boards, in determining wages, are forbidden by law to discriminate on the grounds of race.

Furthermore the non-Whites of South Africa have full access to all health services. These services have done much to improve their general health. In all major centres well equipped clinics, with properly trained nurses and doctors in attendance, cater for their needs. In addition, they normally receive free hospital treatment.

Allegations that the country's non-Whites are not accorded political rights, are untrue. In the urban areas, Advisory Boards, whose members are elected by the residents of Black urban residential areas, provide an adequate mouthpiece whilst tribal authorities are now being established in terms of the Bantu Authorities Act in the rural areas. Through this means the Bantu are given the opportunity to play an active part in the administration of their own affairs and as they develop, more responsibilities and duties, as well as privileges, are granted them until they are proved to be competent to govern themselves.

Local, District and General Councils are firmly established in the Transkei and Ciskei. These Councils play a major part in the administration of the Reserves, at the same time offering the Bantu ample opportunity for self-government, self-expression and increasing development. In addition the Bantu are represented in both Houses of Parliament by White representatives, elected by themselves and given very specific charges.

Contrary to popular belief abroad the Whites and Blacks are practically contemporary settlers in South Africa, the former migrating from Europe, the latter fleeing from the terror of Central African internecine wars of extermination.

It is only fifty years since South Africa, until then a poor country has through the discovery of its vast mineral resources, emerged from its pastoral era. Half a century of intense development has

brought about the upliftment also of the Bantu far beyond that reached by him in any other country on the sub-continent. The result has been a large-scale, illegal migration of Black peoples from the northern territories beyond our borders to South Africa with an ever-increasing aggravation of our non-White problems.

Small wonder that despite the efforts of authorities, central and local, to uplift the Black population, an immense task still awaits them. The recent, unparalleled, industrial development of our cities has laid too great a burden on our municipal government, with resultant, deplorable slum conditions. And marching with housing, educational demands for the non-Whites, of whom a larger percentage are provided with free education than anywhere else in Africa, or for that matter in most Asiatic countries, including India and Pakistan, have become a real burden on the White taxpayer.

But, however heavy the burden, White South Africa is committed to a policy of Bantu development, in keeping with the positive tenets of apartheid, which I would summarise as follows :

1. Energetically to develop the Bantu reserves, both agriculturally and industrially. In industries whithin the reserves Bantus are to be trained eventually to fill all positions. At the moment a Commission is investigating methods to foster this industrial development.

2. Gradually to extend the powers and functions of local government within the reserves, either through the local councils where these exist, or by adapting and modernising the traditional Bantu form of government by chief and counsellors.

3. Gradually to replace the White officials, professional men, traders, etc., within the reserves by Bantu.

Theoretically the object of the policy of Apartheid could be fully achieved by dividing the country into two states, with all the Whites in one, all the Blacks in the other. For the foreseeable future, however, this is simply not practical politics. Whether in time to come we shall reach a stage where some such division, say on a federal basis, will be possible, is a matter we must leave to the future.

In any case, the full implementation of the policy of separate racial development will take very many years. Call it an experiment, if you like, and one could say it is an experiment which is

as yet only in its initial stages. Many aspects of the problem are certainly still far from clear, and it would be unwise, even if it were possible, to draw up a blue-print for 50 years ahead. In more than one respect progress will have to be by trial and error. And if in this process we should err, I ask you and your countrymen not to judge our efforts only by our incidental failures nor to reproach us for what you may at this great distance judge as being lack of the spirit of Christ.

Yours sincerely,
(Sgd.) D. F. MALAN.

Toespraak van Z. E. Dr. A. L. Geyer, Hoge-Commissaris voor de Unie van Zuid-Afrika, op de lunch van de Londense Rotary Club, 16 Augustus 1953

Ik heb een onderwerp gekozen dat, voor een grondige behandeling, niet 20 minuten maar wel 20 uren zou vergen. Daarom zal ik mij hier tot slechts enkele punten moeten beperken. En toch acht ik een paar inleidende aanmerkingen onontbeerlijk.

Als een van de gevolgen van de laatste oorlog schijnen vele volkeren te lijden aan een neurotisch schuldigheids-complex inzake koloniaal bezit. Dit heeft geleid tot een hevige aanklacht, die de onrechtvaardigheden, werkelijke of ingebeelde, welke de Afrikaanse Zwarten onder het gezag der Blanken in Afrika te verduren hebben, aan de kaak moeten stellen. De vurige en hartstochtelijke bewoordingen, waarin deze aanklacht werd voorgebracht, hebben vaak de grote verplichtingen, die het Zwarte Afrika aan diezelfde blanken verschuldigd is, uit het oog doen verliezen. (En worden zelfs niet door sommigen de zwarte inwoners van Afrika aangezet om deze verplichtingen opzettelijk te vergeten.) Mij beperkend tot het gebied waarmede ik, naar ik meen, een klein beetje vertrouwd ben, d. i. Afrika bezuiden de Evenaar, zal ik dit zeggen, zonder vrees voor een redelijke tegenspraak : Elke millimeter vooruitgang, die in heel dit uitgestrekte gebied werd verwezenlijkt, is in alle opzichten het werk van de blanke man.

De leuze die U uit het Westen over de Oceaan bereikte, klinkt

nog in Uw oren, een leuze verkondigende dat „kolonialisme" uit de mode is en verderfelijk, en een leuze die luidruchtig werd overgenomen door een zekere Mijnheer in het Oosten.

Mag ik in dit verband u attent maken op de omstandigheid, dat de Afrikaanse koloniën staatsinrichtingen zijn van betrekkelijk jonge datum. Vóór deze tijd was het Zwarte Afrika werkelijk onafhankelijk gedurende een duizendtal jaren en meer. En één vraagstuk, ik geef het gaarne toe, heeft het toen ten minste op schitterende wijze opgelost. Van overbevolking had men nl. geen last. Eindeloze wrede oorlogen van stam tegen stam, toverij, ziekte, hongersnood en zelfs menseneterij hebben daarvoor gezorgd.

En laat mij thans tot mijn eigenlijke onderwerp terugkeren, tot dat gedeelte van Afrika bezuiden de Sahara, dat geschiedkundig geen deel uitmaakt van Zwart Afrika en mijn vaderland is.

De toestand van Zuid-Afrika is enig in Afrika en zijn rassenvraagstuk is enig in de wereld. Waarom?

1. Zuid-Afrika is niet de oorspronkelijke bakermat van zijn zwarte Afrikanen, de Bantoes, noch deze van de witte Afrikanen. Beide rassen trokken daarheen als kolonisten, en dan nog wel als gelijktijdige kolonisten. In sommige gebieden kwamen de Bantoes de eersten aan, in andere gebieden waren de Europeanen hen voor.

2. In Zuid-Afrika bevindt zich de enige onafhankelijke blanke staat van geheel Afrika — een Zuidafrikaanse natie — waarvan de leden niet naar een elders gelegen geboorteland eventueel zouden kunnen terugkeren; een natie die een zeer hoog ontwikkelde, moderne staat heeft in het leven geroepen, en die een ligging van onschatbare strategische waarde inneemt.

3. Zuid-Afrika is de enige onafhankelijke staat ter wereld waar de blanken minder talrijk zijn dan de zwarten. Met inbegrip van al de gekleurde rassen of volkeren is de verhouding in Brazilië van 2 tot 1; in de Verenigde-Staten van Amerika is zij van 10 tot 1; in Zuid-Afrika is zij van 1 tot 4.

Getallen maken echter op verre na niet het enige verschil uit. De voorvaderen der Amerikaanse Negers werden aldaar 200 jaar geleden als slaven weggevoerd. Zij werden uit hun stamvaderlijk geboorteland en hun stamgemeenschappen ontworteld. Reeds van het begin af werden zij in nauwe en voortdurende aanraking gebracht met de blanke bevolking. Het gevolg hiervan is geweest

dat de Noordamerikaanse Negers niet langer Afrikanen zijn (de grote meerderheid onder hen zijn, in feite, zelfs geen volbloed Negers meer). Zij zijn Amerikanen, spreken de taal van Noord-Amerika en hebben zich aangepast aan de Amerikaanse levenswijze.

En nochtans hebben de Verenigde-Staten allerminst hun Negervraagstuk opgelost. Want wie zal durven beweren dat er in de Verenigde-Staten geen rassendiscriminatie heerst, een soms zeer aanzienlijke rassendiscriminatie ! Nemen wij thans het geval van onze zwarte bevolking. Een verpletterende meerderheid onzer Bantoes leven nog in stamverband en spreken thans nog een half dozijn Bantoe-talen. Bijna de helft onder hen leven nog voortdurend op hun aartsvaderlijke stamlanden en grotendeels nog naar aartsvaderlijke levenswijze.

Het is in feite slechts ongeveer 100 jaar geleden, dat de eerste dezer oorlogzuchtige stammen onder Europees bewind werden gebracht, en dan nog wel een zeer onrechtstreeks bewind.

Toen Transvaal voor de eerste maal door Groot-Brittannië werd ingelijfd, gebeurde dit, zo beweerde men, om te beletten dat de Bantoe-stammen de weinig talrijke blanke bevolking der Republiek zouden uitroeien ! Dit is nu nog maar 76 jaar geleden !

Wanneer men dit alles voor ogen houdt ; wanneer men bedenkt dat, weinige jaren later, bij de kentering van de eeuw, het land door de driejarige oorlog tussen Groot-Brittannië en de Republieken werd verwoest ; en wanneer in aanmerking wordt genomen dat de 43 jaar oude Unie van Zuid-Afrika in twee wereldoorlogen zijn man heeft gestaan, dan kan terecht worden beweerd dat de algemene verheffing van onze primitieve Bantoes met reuzeschreden is vooruitgegaan.

Gaarne wil ik hier Professor W. M. Mac Millan van St.Andrews aanhalen, een bekende autoriteit op gebied der Afrikaanse toestanden :

„Het essentiële Afrikaanse vraagstuk, zo zegt hij, blijft wat het altijd is geweest, nl. het scheppen van betere sociale, economische en morele levensvoorwaarden onder de Afrikaanse volkeren in het algemeen, en het kan m. i. worden gezegd, dat het algemene levenspeil in Zuid-Afrika hoger is gestegen dan waar ook elders."

Het ligt niet in mijn bedoeling U te onderhouden over wat er

werd en nog wordt gedaan op dit gebied. Ik zou er in geen geval de nodige tijd voor vinden. Laat mij echter bij wijze van illustratie enkele feiten aanhalen met betrekking tot het onderwijs der Bantoes.

Er zijn meer dan 800.000 schoolgaande Bantoe-kinderen. Verleden jaar hebben wij net iets minder dan 8 millioen pond uitgegeven voor dit onderwijs, terwijl dit cijfer 3,6 millioen pond bedroeg, toen de Regering Malan vijf jaar geleden het bewind in handen nam.

Er zijn :

2 Landbouwinstituten
28 School-hospitalen voor het vormen van verpleegsters
33 Normaalscholen voor onderwijzers
3 Scholen voor doven
3 Scholen voor blinden.

Er bestaat een universitair college voor Bantoes, dat aangesloten is bij één van onze universiteiten.

Een andere universiteit bevat twee afzonderlijke secties, één voor blanke en één voor niet-blanke studenten, die beide onder dezelfde leiding staan.

Er is een Medisch Instituut, aangesloten bij de Universiteit van Natal, voor kleurlingen-studenten.

Twee feiten betreffende dit instituut, dat eerst drie jaar geleden werd opgericht, werpen een veelbetekenend licht op de houding van de huidige regering met betrekking tot de ontwikkeling der Bantoes :

1. Hoewel het universitair onderwijs door de Staat alleen maar gesubsidieerd wordt, heeft de overheid in het geval dat ons bezighoudt de hele financiële verantwoordelijkheid voor de zware inrichtingskosten op zich genomen.

2. Hoewel aan blanke studenten geen staatsbeurzen worden verleend, heeft de Staat een studiebeursfonds opgericht voor niet-blanke studenten in de geneeskunde. Dank zij dit fonds zullen elk jaar aan 105 studenten staatsbeurzen worden toegedeeld, welke tussen 150 en 200 pond per jaar en per beurs bedragen.

De helft van de beurstoelage moet later in zeer ruime termijnbetalingen worden teruggestort. Ik heb U maar één enkel voorbeeld gegeven van wat er gedaan wordt ten gunste van onze Bantoes. Deze feiten zullen voor U waarschijnlijk nieuw zijn, want ik heb

in dit land het volgende, opmerkenswaardige verschijnsel vastgesteld : diezelfde mensen, die door een onweerstaanbare drang schijnen behept te zijn om datgene aan de kaak te stellen wat Zuid-Afrika verondersteld wordt te doen *tegen* zijn kleurlingen, schijnen er aan de andere kant niets voor over te hebben om datgene te vermelden wat wij wel doen *ten bate van* onze kleurlingen.

Het onverbloemde feit is dat Zuid-Afrika meer doet ten gunste van zijn Bantoes dan wat er overal elders in Afrika wordt gedaan tot bevordering van de zwarte bevolking ; meer ook dan wat er wordt gedaan ten gunste van de ongeletterde, armzalige, somtijds „ongenaakbare" menigten van precies deze landen, die ons bij de Verenigde Naties het hevigst aanklagen.

Aan deze omstandigheid, dat wij juist zoveel meer gedaan hebben dan anderen voor de ontwikkeling van onze Bantoes, alsmede aan onze industriële expansie der laatste twintig jaren, hebben wij in belangrijke mate te danken dat onze problemen zo scherp worden gesteld. Toen de grote meerderheid der Bantoevolkeren nog in hun stamgebieden leefden, bijna onaangeraakt door de Europese beschaving, en toen nog maar slechts een onbelangrijk aantal onder hen handwerk uitoefende in de steden, was het vraagstuk bij verre niet zo acuut als thans het geval is.

Laat mij nu ook een zorgvuldig onderhouden misverstand ophelderen. Het is een gewoonte geworden de MALAN-Regering verantwoordelijk te stellen voor het bestaan van rassendiscriminatie of rassendifferenciëring in Zuid-Afrika.

Ik heb zelfs moeten horen dat de sloppen en achterbuurten van Johannesburg op het actief van de politiek der huidige regering werden gebracht en het is ten slotte zeer de vraag of deze kritiek in werkelijkheid van zoveel grondeloze onwetendheid uitgaat als op het eerste gezicht zou kunnen worden verondersteld.

Het is niet de Malan-Regering, om maar even enkele punten in het wilde te vermelden, die rassendiscriminatie in de arbeidswerving invoerde of die de vakverenigingen verplichtte Bantoeleden te weigeren. Het is niet de Malan-Regering die de Identiteitswetten deed aannemen of woonstafzondering voor de Bantoes heeft verordend. Het is niet de Malan-Regering die de Bantoekiezers van de nationale lijst verwijderde en hen groepsvertegenwoordiging in de plaats hiervan verleende. En het was evenmin de

Malan-Regering die een strikte rassenafzondering in de scholen ook deze van de Anglikaanse Kerk, invoerde. Dit alles bestond reeds lang vóór Dr. MALAN aan het bewind kwam, en wel om zeer grondige en verantwoorde redenen.

Wat de leden van de Malan-Regering wel hebben gedaan, en nog doen, is om een politiek op lange termijn trachten uit te werken, die, naar zij hopen de veel-rassen-problemen zal oplossen door de bevolkingsgroepen in de mogelijkheid te stellen zich afzonderlijk te ontwikkelen.

Dit brengt mij tot de kwestie van de toekomst.

Naar mijn mening schijnen er twee mogelijke ontwikkelingslijnen te bestaan : Apartheid of Deelgenootschap (Partnership), voor zover ik dit duistere woord begrijp.

Ik wil mij niet uitspreken over de vraag of Deelgenootschap de beste politiek is voor andere gedeelten van Afrika. Ik wens hier alleen te onderzoeken of dit voor Zuid-Afrika een oplossing zou kunnen betekenen.

En de eerste moeilijkheid is, meen ik, dat totnogtoe niemand ons duidelijk heeft gemaakt, wat met Deelgenootschap eigenlijk wordt bedoeld !

Moet het een samenwerking zijn van de rassen als rassen, d. w. z. van twee rassengroepen? Het komt mij voor dat oordeelkundig doorgevoerde Apartheid tot een dergelijke samenwerking moet leiden.

Of betekent Deelgenootschap samenwerking van de individuele burgers in één enkele gemeenschap, zonder onderscheid van ras? Dit zou dan een onder-elkaar-leven-en-werken zijn zoals wij hier, te Londen, een „partnership" hebben tussen Schotse invallers en de oorspronkelijke Sassenachs !

Bedoelt men zoiets? Mij dunkt van wel. Ongetwijfeld schijnt het nagestreefde doel te zijn, elke wrijving tussen rassen binnen de gemeenschap onmogelijk te maken ; de mensen onder en met elkaar te doen leven, zonder enig onderscheid van ras.

Het ligt voor de hand dat Deelgenootschap om deze reden met zich medebrengt dat rassendiscriminatie ten enenmale uitgesloten zal zijn, in welke vorm deze zich dan ook moge voordoen.

Zelfs het feit dat er afzonderlijke gerieven voor de verschillende rassen voorzien zijn, dient in dit licht natuurlijk ook als discrimi-

natie te worden beschouwd, want zoiets werkt het behoud van rasbewustzijn in de hand en ruimt het gevaar voor wrijving onder de rassen niet uit de weg.

Zo gezien is het dan ook begrijpelijk, hoe het plan om een universiteit zonder rassenonderscheid in een der koloniën op te richten, onthaald wordt als een grote overwinning van het deelgenootschapsideaal. Maar dan, wat van scholen en middelbare scholen zonder rassenonderscheid? Dit moet ongetwijfeld en wel om dezelfde redenen als niet minder essentieel worden beschouwd!

Een ding althans staat volgens mij vast, Deelgenootschap eist dat er niet de minste discriminatie zou bestaan in handel en nijverheid, in de beroepen en in de Openbare Diensten. Als gevolg van deze politiek moet de vraag, of iemand een blanke of een zwarte Afrikaan is, al evenmin van belang zijn als de vraag of een man te Londen een Schot dan wel een Engelsman is.

Ik ben er om velerlei redenen van overtuigd dat zelfs hierdoor wrijvingen tussen de rassen niet zouden kunnen worden voorkomen. Zolang twee duidelijk verschillende rassen met zo totaal uiteenlopende achtergronden in dezelfde gemeenschap naast elkaar leven is wrijving onvermijdelijk.

Ik neem echter aan dat juist met het oog op het voorkomen van wrijvingen de Deelgenootschaps-verdedigers elke vorm van segregatie, welke althans op rasverschil berust, willen uitsluiten. Het tegenovergestelde zou trouwens in krasse tegenstelling staan met de verkondigde principes.

Ik heb geschetst wat, naar mijn mening, een echte politiek van Deelgenootschap moet betekenen. Maar beseft U dat dit helemaal geen nieuwe politiek is, dat dit precies overeenstemt met wat in Brazilië als politiek van rassenintegratie of amalgamatie bekend staat?

In Brazilië is rassendiscriminatie onbekend. De rassen kunnen zich daar vrij vermengen en onder elkaar trouwen ; en ik veronderstel dat het mogelijk kan zijn voor de 63 per cent van de bevolking, die voor Blanken worden gehouden, om de 14 per cent op te slorpen die nog als Negers worden beschouwd. Maar, zelfs afgezien van vele andere overwegingen, ligt het nochtans voor de hand dat de 2,5 millioen Blanken in Zuid-Afrika moeilijk de 8,5 millioen Bantoes zouden kunnen resorberen.

Er wordt toegegeven dat deze politiek van Deelgenootschap geen onmiddellijk stemrecht voor volwassenen beoogt. Het ligt niettemin voor de hand dat het bemoeilijken van het recht tot stemmen ten einde de grote meerderheid der Bantoes uit te sluiten, in Zuid-Afrika niets meer dan een redmiddel van zeer tijdelijke aard zou kunnen zijn. Van een ander standpunt uit heeft Miss MARJORIE PERHAM het hele vraagstuk in weinige woorden samengevat. Zij schreef :

„Voor wat betreft het afwijzen hetzij van blanke hetzij van zwarte heerschappij, mag men zich afvragen of het bewind voor onbepaalde tijd tussen de twee kan hangend blijven... Tenzij men de lessen der geschiedenis en de hele Britse politiek en al haar grondbeginselen geheel ongedaan wil maken, moet er een dag komen waarop de zwarte overheersing een feit zal zijn, d. w. z. dat het bewind moet overgaan in de handen van de overgrote Negermeerderheid. "

Moet ik nog méér zeggen om aan te tonen dat deze politiek van Deelgenootschap in Zuid-Afrika niets anders zou kunnen betekenen dan het verdwijnen van de blanke Zuidafrikaanse natie? En zult U zeer verrast zijn als ik U in waarheid zeg dat deze blanke natie allesbehalve bereid is om nationale zelfmoord te plegen, zelfs niet door middel van langzame vergiftiging?

Het enige alternatief is een politiek van Apartheid, de politiek van afzonderlijke ontwikkeling. De grote lijnen van deze politiek zijn onafscheidelijk verbonden met bijna geheel onze geschiedenis en vloeien als van zelf voort uit de omstandigheden. In de kiem is de Apartheidsgedachte in de woorden van Generaal SMUTS gelegd. Hier te Londen sprekend, verklaarde hij reeds in 1917 :

„In plaats van Zwarten en Blanken op goed geluk af te vermengen, zoals dit in het verleden geschiedde... trachten wij thans een politiek door te voeren, die deze groepen uiteen houdt. Met betrekking tot het bezitten van grond, het zich neerzetten als kolonisten en de regeringsvorm, trachten wij ze eveneens gescheiden te houden en in deze zin wordt een algemene politiek ontworpen, waarvan de uitvoering misschien wel een eeuw zal vergen, maar die in laatste instantie de oplossing van het Naturellenprobleem kan betekenen."

Apartheid is een politiek van zelfbehoud, dat spreekt. Wij

wensen ons niet te verontschuldigen omdat wij deze zeer natuurlijke drang met iedereen gemeen hebben. Wie bezit die inderdaad niet? Maar er is nog meer. Wij trachten naar zelfbehoud op een manier die de Bantoes in de mogelijkheid zal stellen zich ten volle te ontwikkelen als een afzonderlijk volk.

Wij geloven, dat de politieke macht voor geruime tijd in de handen der Blanken moet blijven, ook in het belang van onze nog zeer onrijpe Bantoes. Maar wij geloven ook in de woorden van een verklaring die uitgegeven werd door de Nederlandse Gereformeerde Kerk in 1950, een Kerk die gunstig gezind is tegenover Apartheid, nl. :

„Geen enkel volk ter wereld, dat zijn snede brood waard is, zou zich eeuwig tevreden stellen zonder medezeggenschap of alleen onrechtstreekse medezeggenschap in staatsaangelegenheden of in de sociale of economische organisatie van het land waar beslissingen getroffen worden, welke hun belangen of hun toekomst aangaan."

Daarom bestaat het onmiddellijke doel hierin : de rassen buiten de Bantoe-gebieden zoveel mogelijk afgezonderd houden, voortgaan met het bevorderen van de levensvoorwaarden en van het levenspeil der Bantoes, ten slotte hun grotere verantwoordelijkheid verlenen in eigen, locale aangelegenheden. Tevens wordt als veraf gelegen doel beoogt de ontwikkeling der Bantoe-gebieden in zowel landbouwkundig als industrieel opzicht, ten einde van deze gebieden in de ware betekenis van het woord, het nationale tehuis der Bantoes te maken — gebieden waar hun belangen overheersend zijn, waar steeds in ruimere mate alle professionnele en andere posities door hen zelf moeten bekleed worden en waar zij mettertijd hoe langer hoe meer zelfstandigheid moeten verwerven.

Ik weet dat ontzaglijke hindernissen deze politiek in de weg zijn gelegd. Wij hebben alreeds veel te lang de zaken hun gang laten gaan. De Bantoe-gebieden hoewel zij 50.000 vierkante mijl van de beste gronden in Zuid-Afrika in beslag nemen, zijn te klein. De economische integratie van de Bantoes, als gevolg van de industriële ontwikkeling, maakt de uitvoering van een dergelijke politiek uiteraard zeer moeilijk.

Bovendien eist deze politiek grote offers van de blanken en het is een bekend verschijnsel dat democratieën in vredestijd slechts

schoorvoetend opofferingen ten gunste van het nageslacht plegen te brengen.

Aan de andere kant is met het toepassen en zelfs het uitwerken van een dergelijke politiek onvermijdelijk heel wat tijd gemoeid. Het kan en mag geen voorop pasklaar gemaakte politiek zijn. Veeleer zullen veranderende omstandigheden herhaalde aanpassingen nodig maken. Generaal SMUTS sprak van honderd jaar!

Er wordt thans dikwijls beweerd dat deze politiek onuitvoerbaar is. Ik ben het met deze mensen niet eens. Maar laat ons even, om discussie mogelijk te maken, aannemen dat zij onuitvoerbaar moge zijn. Aan de andere kant ben ik er vast van overtuigd dat de andere politiek, die van Deelgenootschap, onmogelijk tot een evenwichtig en harmonieus naast-elkaar-leven-van-vele-rassen in Zuid-Afrika kan leiden. En zeker is dat er al evenveel kansen bestaan dat het Zuidafrikaanse kiezercorps — en dat zijn totnogtoe de Blanken — deze politiek van Deelgenootschap zal aanvaarden als dat het Verenigd-Koninkrijk binnen een jaar Sovjet-Republiek zou worden!

En wat kan het besluit hiervan zijn? Dat een aanvaardbare oplossing niet te vinden is? Onzin! Geen enkel menselijk probleem is onoplosbaar gebleken!

Wat dit wel duidelijk doet uitkomen, meen ik, is de kolossale veelzijdigheid van het vraagstuk en de volstrekte waardeloosheid van een vijandelijke, afbrekende kritiek, om maar te zwijgen van de heftige veroordeling van Zuid-Afrika of zijn Regering naar aanleiding van al dan niet opzettelijk onvolledige kranteninformatie. Een dergelijke houding brengt ons zeker niet nader bij een oplossing.

Ik bedoel niet dat buiten Zuid-Afrika niemand onze problemen zou bespreken. Integendeel, opbouwende, objectieve discussie, welke steunt op zo volledig mogelijke kennis van de Zuidafrikaanse toestanden, kan zeer nuttig zijn.

Maar het feit blijft dat in laatste instantie de volkeren van Zuid-Afrika en zij alleen hun problemen zullen moeten oplossen.

Ik ben er vast van overtuigd dat wij daarin zullen slagen!

(*Bijvoegsel bij het „Nuus uit Suid-Afrika"*, *nr* 45, 5 *Oct.* 1953.)

NINTH MABALE STORY

by J. Tanghe

Mpambi ibɛ.
Antelopes two.

Badʒwani o moluka, mɔ·kɔ o efai ya moluka, ona
They met at a river; one on the side of the river, the other

mfe o efai ya moluka. Mwete moekami o moluka. Mpambi
also on the side of the river. A tree lay across (on) the river. The antelope

obo amɛli, ona mfɛ amɛli. Badʒwani bobɛlɛ o nta ntei
this crossed, that also crossed. They met just in the very middle

ya mwete. Mɔ·kɔ yo tɪ : „dʒina, dʒoŋgaka, namɛla !"
of the tree. One he so : „Namesake, turn back, that I may cross !"

Ɔka mosu:, yo tɪ : „yɛ, mpendʒa, dʒoŋgaka, ŋga naumɛla
Listen (to) the other, he so : „You, yourself, turn back, I cross

bo:." Baɔmani, babɛtɛni
first." They bumped one onother, they beat one another (with their)

masɛkɛ. Bilema bya nyama ! Basɛlɔmɔi, ona efai ya
horns. Silly of beasts ! They slipped off, that one side of

mwete, ona efai, bakundodʒi o moluka kubu kubu,
tree, that one side. They tumbled down into the water

babuni na mwamba, baluŋgami na mpika
they struggled with the current, they were entangled in the weeds

ya dʒamba. Motu wa bweya aɔkemedʒi, aikakeka, abatei
of the forest. A man of hunting he watched, and looked, he threw

banso babɛ· dʒikoŋgɔ. Bawei.
all both a spear. They died.

The two antelopes.

They met at a river, each of them on either bank. A tree lay across the water. One antelope wanted to cross the river, and so did the other. They met in the middle of the tree. One said : „Namesake, turn back, that I may cross." „Turn back yourself", the other retorted, „that I may pass first !" So they quarrelled, pushed and bumped one another with their horns. Silly antelopes ! Both slipped off the tree and tumbled down into the water. Here they struggled with the current, till, at the end, they got entangled with the weeds. A hunter, who watched the scene killed both of them with his spear.

OERBANTOE NY- EN NJ-

door A. E. Meeussen

In de meeste Bantoetalen bestaat onzekerheid over de stamvorm van woorden als **ɲama**, *dier, vlees* : substantieven die uitsluitend of overwegend behoren tot de klassen 9 en 10, die beginnen met ɲ-, en die niet afgeleid zijn van een werkwoord. Voor zover zulke woorden ontleedbaar zijn, kunnen we wel door parallelisme als prefix n- aangeven, maar voor het opstellen van een stam ontbreken uit de aard van de zaak zelf de parallelle vormen. Door uitsluiten van **b**, **l**, **g** enz. (die immers **mb-**, **nd-**, **ng-** opleveren) komen we dan op zijn best tot een keus tussen enkele mogelijkheden : klinker (**-ama**), **y** (**-yama**), ɲ (**-ɲama**) enz.

Dezelfde onzekerheid bestaat voor het Oerbantoe, maar een overzicht van alle tot nogtoe opgestelde substantieven met ***ɲ-** en ***nj-** kan op deze kwestie enig licht werpen.

Eerst nog een woord over het beginphoneem ***ɲ-**. Volgens de talen die rechtstreeks of onrechtstreeks een dubbele medeklinker bewaard hebben is dat woordbegin eerder als ***ɲɲ-** aan te geven ; het Ganda heeft in alle dergelijke gevallen nu nog vormen gelijk **eɲɲama** ; het Rundi bewaart een onmiskenbaar spoor van de dubbele medeklinker in de vorm van lange voorafgaande klinker : **muuɲama** *in het dier*.

In de hier volgende dubbele lijst wordt het woordbegin naar het voorbeeld van Meinhof opgesteld, ook voor de woorden die aan Bourquin en Homburger ontleend werden.

A		B	
1	***ɲɲama** L *dier, vlees*	1	***njada** L *honger*
	***ɲɲána** *kalf*		***njogu̧** L *olifant*
	***ɲɲuma** (-á) *rug, achter*		***njóka** *slang*
	***ɲɲunị** (u/o, ị/ɨ) *vogel*		***njúki** *bij*
	***ɲɲani** *aap*		***njida** (-á) *weg*
2	***ɲɲamb(id)o** *lokaas*		***njóbe** *soort antiloop*
	***ɲɲanja** *meer*		***njugú** *aardnoot*

*ɲɲongo *gal*
*ɲɲonga *heup*
*ɲɲungú *kookpot*
*ɲɲundo L *hamer*
(*ɲɲanga *hoorn, slagtand*)
*ɲɲumbá *huis*
*ɲɲénjé *krekel*
(*ɲɲóntá *dorst*)
3 *ɲɲóótá *dorst*
*ɲɲóka *slang*
*ɲɲáti *buffel*
*ɲɲika *grasland*
*ɲɲakị *gras*

*njadị *inslaande bliksem*
*njodị *droom*

2 *njá (-é) *buiten*
*nju (-ú) *huis*

3 *njímbá *miereneter*

Al zijn er uitzonderingen, toch zien we dat *ɲɲ- regelmatig voorkomt als de volgende klankgreep een nasaal heeft, terwijl *nj- verschijnt in woorden die in de tweede klankgreep geen nasaal hebben. Vermits de tegenstelling *ɲɲ- : *nj- aldus aan een ander onderscheid gebonden is, volstaat ze niet om tot een verschil in stambegin te besluiten, en bijv. te zeggen : type *ɲɲama onderstelt een stam als *-ama, terwijl type *njada een stam *-jada onderstelt. De voor de hand liggende conclusie is eer deze : *ɲɲ- is als een gebonden variant van *nj-, en is gedetermineerd door de aanwezigheid van een nasaal in de tweede klankgreep ; anders gezegd : vóór nasaal verschijnt *nj gereduceerd tot *ɲɲ (assimilatie vóór enkelvoudige nasaal, dissimilatie vóór nasaalcomplex). Één stamvorm, met *j, volstaat dus voor beide :

(*n-jama:) *ɲɲama (*n-jada:) *njada

De enkele uitzonderingen (als *ɲɲáti *buffel* enerzijds, en *njímbá *miereneter* anderzijds) tonen wel dat de correlatie niet absoluut is, maar ze doen ze daarom nog niet te niet, en ze wettigen niet zonder meer het aannemen van een nieuw phoneem voor het Oerbantoe (bijv. *--yama tegenover *-jada).

Enkele van de opgegeven woorden vragen bespreking. In de reeks A. 2 wijzen de westelijke talen soms op *nj, bijv. Bubangi njundu L *aanbeeld*, Mongo njundu L *hamer* (met u, niet ụ) ; B 3, *njímbá, is alleen in het Westen betuigd, waarvoor we in het Oosten [ɲɲímbá] verwachten. „Slang" verschijnt in twee vormen, B. 1 *njóka, en het afwijkende A. 3 ɲɲóka ; de verspreiding van die

twee vormen verdient op de kaart bestudeerd te worden. Reeks A. 3 (*ɲɲáti enz.) heeft overal een stemloze medeklinker in de volgende klankgreep, wat in reeks B. 1 alleen bij *njúki (en *njóka) voorkomt ; maar het is moeilijk in te zien hoe er een phonetische of phonologische correlatie kan bestaan tussen *ɲ en een stemloze occlusief. In de hele reeks A is te rekenen met de theoretische mogelijkheid dat we een of andere stam met *ɲ (dus bijv. *-ɲama, of *-ɲáti) moeten opstellen.

Door dit alles komen we vanzelf tot het voorzichtig en voorlopig te formuleren besluit : reeds in het Oerbantoe verschijnt (*n-j-) vóór volgende nasaal(verbinding) als *ɲɲ-, wat hierop neerkomt, dat de bekende Ganda-regel zou opklimmen tot het Oerbantoe.

Deze gevolgtrekking is niet helemaal nieuw. MEINHOF heeft ze impliciet aangenomen waar hij in een voetnoot bij *-mịmba 9 *lichaam, gezwel, lijk* van BOURQUIN, *Neue Ur-Bantu-Wortstämme*, laat opmerken : de stam behoort toch bij *-bịmb- *zwellen*, door dissimilatie van de nasaalverbinding ; hij bedoelt dus (*n-bịmb-a:) *mmịmba. HOMBURGER, *Phonétique historique du bantou*, die al zulke stammen met *j aangeeft, zegt blz. 160 over het woord voor „dier" : „sotho, etc. *n* < *ng'* par assimilation de la palatale (devant une nasale)". De draagwijdte van deze opmerking wordt in het werk niet nader bepaald.

Een bevestiging van de hypothese is onder meer te vinden in de reflexen van een woord voor „bult" waarvoor BOURQUIN als stammen *-dunda, -dundu, (-nundu) opgeeft : in klasse 9 hebben we n-, bijv. Swahili nundu, dus weer (*n-dundu:) *nnundu, maar in andere klassen is het l (*d), bijv. Ila 7 cilundu ; als stam volstaat ook hier *-dundu (-a). In andere gevallen treedt analogische mb en nd op.

De afwijkingen in het Westen, type njundu, worden begrijpelijker als we bedenken dat in een van die talen, het Kongo, mb- of nd- verschijnt in gevallen als mbinini *ik heb ingeslikt* van -min- (niet -bin- !), of als 9 ndika *het malen* van -nik- (niet -dik- !) (MEINHOF- VAN WARMELO, blz. 166), dus *mm > mb, *nn > nd. De besproken afwijkingen in de westelijke talen zijn dus niet noodzakelijk oud.

POLITIQUE COLONIALE ANGLAISE

par Marcel-Henri Clair

Depuis quelque temps déjà — et surtout depuis que les Travaillistes ne sont plus au pouvoir — on constate en Angleterre un indéniable revirement de la politique coloniale.

En effet, celle-ci avait semblé se développer avec des conséquences assez désastreuses pour l'Empire britannique, pendant les années où le Labour Party, inspiré comme on le sait dans sa politique coloniale par la Fabian Society, s'évertuait à démembrer cet empire à un rythme accéléré.

On lit donc ces derniers temps dans la presse britannique parfois une lettre ou un article qui semble reconnaître, par un retour au bon sens traditionnel (que les néo-humanistes semblaient avoir simplement jeté par-dessus bord) qu'il n'est pas toujours de bonne politique, ni pour l'Europe ni pour les peuples arriérés, de vouloir précipiter à tout prix l'évolution de ces derniers, et surtout pas sur un modèle occidental ou européen.

Dans un journal londonien, le Lt. Gén. Sir Giffard Martel décrivit dernièrement comment la précipitation avec laquelle les Travaillistes au pouvoir avaient abandonné les Indes, a développé dans ces pays une recrudescence de corruption, que seule la présence de fonctionnaires européens avait tenue jusqu'alors en échec. Il conclût son article très intéressant en affirmant que les grandes masses dans toutes les colonies britanniques ne désirent nullement remplacer leur gouvernement bienfaisant actuel par une nouvelle autocratie sortie de quelques évolués autochtones qui, souvent, ont pris d'autorité le pouvoir dans leur pays natal.

Ce que Sir Giffard Martel dit est à rapprocher de ce qui s'est passé ces derniers temps en Gold Coast, par exemple, où même les plus hautes personnalités du gouvernement autochtone ont étés oupçonnées de corruption.

Il est certain, comme on l'a très bien dit dans la brochure „Action sociale de la Belgique au Congo Belge", qu'on ne peut pas forcer les

choses (l'évolution d'un peuple) à coup de textes législatifs etc. et qu'on ne doit jamais oublier qu'en une centaine d'années l'Afrique centrale a franchi dix-neuf siècles de civilisation occidentale.

Comme feu le Ministre R. Godding le disait dans une de ses lettres : „Nous avons eu en Belgique la grande chance de n'avoir eu ni évêques anglicans, ni demoiselles d'âge mûr qui tâchent de se consoler de n'avoir pu se marier, en s'occupant — malgré elles — du bonheur et du mieux-être des noirs qu'elles n'ont jamais vus dans leur pays natal !"

Par ailleurs, il devient de plus en plus évident que les évolués qui vont parfaire leur instruction dans des universités anglaises, sont généralement incapables de se réadapter à leur société traditionelle dès qu'ils y rentrent. On ne doit pas oublier, non plus, que les milliers de noirs en ce moment dans le Royaume-Uni, soi-disant pour y finir leurs études, ne sont pas tous des universitaires, ni même des gens instruits. Loin de là ! Une grosse proportion de ces soi-disant étudiants sont là seulement pour apprendre un métier, tels que la couture, la cordonnerie, etc. ce qu'on pourrait tout aussi bien, si pas mieux, leur enseigner dans leur milieu traditionnel.

Errare humanum est ! Mais ne faut-il pas voir dans toutes ces erreurs passées les causes des troubles actuels dans la plupart des colonies anglaises ?

NATIVE WAGES IN THE COLONIES

by D. Fawcett

Disregarding for a moment the fulminations of the world's anti-colonial elements, let us still use the term 'colonies' for those territories whose inhabitants are not yet ripe to govern themselves and are therefore still under white tutelage (some call it 'domination' !)

As with everything else in the world, there is a continual progression, also in the conditions of living of most people. Thus with the natives of colonies. Some years ago they used to do work — of a sort ! — for their white mentors for about the equivalent of one shilling a month. Gradually this was increased to about one shilling a week, then one shilling a day and we are now well on the way of seeing it raised to one shilling per hour, in some cases even more. Which, in comparison with Western standards, is still very low of course.

When one studies the budgets of colonial powers, one is struck by the disparity in totals of expenditure for administrative purposes of Europeans as against those foreseen for native employees or workers. It is usually of the order of ten to one, sometimes even much more.

Now, in the 'good old days', we could, for instance, get rice at 2 d. per pound which, after deducting freight, insurance, importer's profit and middlemen's wages or profit, would probably work out at less than a fraction of a farthing to the native producer of this highly nutritious commodity.

On this subject, the personal view of the 'man in the street' is often interesting. Some time ago a letter sent to one of the London dailies mentioned : „The idea of cheap food deeply implanted in the minds of the British people, dies hard. But it will have to be slain".

There, at any rate, among the fifty odd millions of the U. K. was one who, with great common sense, saw the issue. Because few people — not only in Great Britain but also in the whole of the

Western world — seem to realize that, in spite of their goodwill and their kind feelings towards the lesser races of humanity, they cannot think of their 'black brothers' as equally entitled to the good things of the earth such as material progress in the more temperate zones has produced for them. They cannot see how the native populations of Africa, for instance, could all afford to have their wireless, their sewing and washing machines, their refrigerators etc. Yet, has it not often been said that as long as every native family of the colonies had not got all these amenities, there could be no talk of an economic depression?

At first sight, it certainly seems impossible that with the still low wages (let us say a maximum of ten shillings a day) that colonial workers earn, they would be able to pay for all such material improvements by which we are apt to judge the evolution of our civilised world...

This is where we must stress the latter part of the Londoner's letter when he said that „the idea of cheap food for European people will have to be slain". Because, if you want the native producers of primary products to be able to afford civilised comforts and amenities, you will have to pay them better wages. Many people are aware of this but they aver that there is no remedy, because things will continue to turn in a vicious circle : if you raise the colonial wages, prices of raw materials will correspondingly increase, the cost of living in consumer countries will go up and the finished products will cost more and therefore remain inaccessible to the poorly — though already much better than formerly — paid workers in colonial territories.

Though there may seem to be some truth in this, it is not necessarily a hopeless situation. The only solution to the problem seems to lie in a reduction of the profit-margin. In other words manufacturers everywhere should be satisfied with a profit of say 10 percent instead of the 20, 30 or 50 or even more they take now in many industries. This also means a slower getting rich... But it would certainly lead to a more steady rhythm in the world's economy : if, through reduction in profits (and being satisfied with „making one's pile" for instance in thirty years instead of in fifteen or ten) manufacturers could be practically certain of finding a regular, uninterrupted outlet for their production in overseas markets, this

would do away once and for all with the spectre of economic depressions lurking round the corner...

To recapitulate : the formula is quite simple. More wages for native workers producing primary goods ; more wages for workers in industrial countries, with a consequent raising of their standard of living in both cases ; less profit for the industrialists of those countries but a guarantee that the latter would not periodically be threatened with bankruptcy brought about by world economic depressions, but instead have a steadily increasing outlet for their goods in overseas territories.

Is this not worth thinking over seriously?

MEDEDELINGEN

1. Pygmeeën-expeditie. — Het Koninklijk Belgisch Koloniaal Instituut heeft Prof. Dr. PAUL SCHEBESTA (Wenen) en Prof. Dr. A. BURSSENS (Gent) belast met een wetenschappelijke onderzoekingstocht bij de Pygmeeën in het Ituri-woud, Belgisch-Kongo, (begin Oktober 1954 tot en met Januari 1955). Het doel van het onderzoek is van ethnografische doch vooral van linguistische aard.

2. Koninklijk Belgisch Kolonial Instituut. Jaarlijkse wedstrijden, 1955-1956. — De Sectie voor Morele en Politieke Wetenschappen stelt jaarlijks twee prijsvragen, waaraan een som van 2.000 tot 10.000 frank wordt toegekend. De prijswinnende verhandelingen worden op kosten van het Instituut gedrukt. De antwoorden moeten, in drie exemplaren, vóór 10 Mei van ieder jaar, op het Secretariaat-Generaal van het K. B. K. I., Marnixlaan 25, te Brussel toekomen. De tekst van de gestelde vragen, evenals het volledig reglement van de wedstrijden, verschijnen jaarlijks in de eerste aflevering van de *Mededelingen der Zittingen.*

Voor de jaren 1955 en 1956 worden respektievelijk de volgende vragen gesteld :

1955. — Eerste vraag. — Gevraagd wordt een studie over de vreemde invloeden van vóór de doortocht van Stanley door het Kongobekken, op de inspiratie, de esthetische gevoeligheid en op de techniek in de kunst van een bepaalde volksstam van Kongo of Ruanda-Urundi.

2de vraag. — Gevraagd wordt een studie over al wat met het jacht- of visritueel in een inlandse gemeenschap samenhangt, namelijk :

a. Over de vormen van het ritueel : gebeden, offers, bezwerings- en toverformules, voorschriften, verbodsbepalingen, waarzeggerij, voortekens, enz. ;

b. Naar gelang ze zich voordoen in de tijd : vóór, tijdens en na de jacht of de visvangst ;

c. Met nauwkeurige omschrijving van de functionele rol van

zekere personaliteiten — zoals het streekhoofd en de eerstgeborene — van de jagers en de vissers zelf en van de gemeenschap.

1956. — Eerste vraag. — Gevraagd wordt een doktrinale en kritische studie over de immatriculatie in Belgisch-Kongo, haar terugwerking, rechtvaardiging, economie en juridische gevolgen ; in verband met de immatriculatie, moet de studie handelen over de burgerlijke en klanieke identificatie der Kongolezen, en over de vraagstukken van dualiteit der statuten, alsook de konflikten tussen burgerlijk en gewoonterecht, de principes van hun reglement en de toepassing van het begrip van openbare orde inzake personen, goederen en verplichtingen ; ze moet handelen over de aanvullende wetgeving dienstig in deze zaken en zal een uiteenzetting geven over de gelijkvormige instellingen, die bestaan in gelijkaardige landen.

2de vraag. — Gevraagd wordt een sociologische studie over een buitengewoonterechtelijk centrum van Belgisch-Kongo of van Ruanda-Urundi met een bevolking van ten minste 10.000 inwoners. De studie moet namelijk slaan op de samenstelling van de bevolking op demografisch, ethnisch en godsdienstig gebied, op de gesalariëerden en de onafhankelijken, hun respektievelijke bronnen van inkomst, hun bestaansvoorwaarden (logement, voeding, enz.), hun familiaal leven, enz. Ze moet ook handelen over de kulturele en scolaire inrichtingen, en moet een beschrijving geven van de geautoriseerde en geheime verenigingen met hun sociaal object, hun aktiviteit, hun invloed, en ze moet de houding van de blanke en de zwarte bevolking doen kennen in hun wederkerige verhoudingen.

Albrecht Gohr-prijs. — Deze prijs, die 2.500 frank bedraagt, werd ingesteld om de auteur te belonen van een Franse of Nederlandse verhandeling over een juridisch vraagstuk van koloniaal belang.

Hij zal voor de derde maal in 1955 worden toegekend voor het vijfjarig tijdperk 1951-1955. Het reglement van de jaarlijkse wedstrijden zal hierbij worden toegepast.

De verhandelingen moeten in vijf exemplaren op het adres van het Secretariaat-Generaal van het Instituut vóór 10 Mei 1955 toekomen.

Driejaarlijkse Prijs voor Koloniale Letterkunde. — Deze prijs,

die 20.000 frank bedraagt, werd ingesteld voor het beste (Frans of Nederlands) geschreven of gedrukt werk door Belgische auteurs samengesteld en dat met Belgisch-Kongo of de Belgische mandaatgebieden verband houdt.

De prijs wordt toegekend aan een letterkundig werk zoals roman, novellenbundel, vertellingen, verhalen of essays, toneelstukken, reisverhalen of geschiedenis van Kongo.

De keuze van de Jury beperkt zich niet tot de geschreven of gedrukte ingezonden werken, maar mag eveneens al de in de driejaarlijkse periode verschenen werken omvatten.

In geval geen enkel van de onderzochte werken de prijs schijnt te verdienen, mogen, aan de beste, prijzen van mindere waarde toegekend worden. Deze onderscheiding kent aan hem, die er het voorwerp van is, niet het recht toe de titel van laureaat te dragen. De prijs mag eveneens tot de volgende periode verschoven worden.

Voor de driejaarlijkse periode 1954-1956, moeten de handschriften in vijf exemplaren op het adres van het Secretariaat-Generaal van het Instituut, uiterlijk op 31 December 1956 toekomen. De ingezonden exemplaren blijven de eigendom van het Instituut.

3. Une revue rajeunie et un nouveau journal rédigés en kiKongo. Depuis 54 ans paraît à Kisantu (Bas-Congo) une petite revue mensuelle en kiKongo ayant pour titre *Ntetembo eto* (Notre Étoile).

Au début de l'année (1954) cette revue a subi une transformation radicale. Sa présentation s'est améliorée à tous les points de vue : papier, format, impression, clichés, rédaction. Le petit périodique in-16° d'autrefois est devenu un grand journal (38 cm sur 28 cm) de huit pages. Signe des temps : un abbé africain, M. l'Abbé Michel Nsombi dirige le périodique rajeuni où le français a fait son apparition à côté du kiKongo.

En même temps que le nouveau *Ntetembo eto*, commençait à paraître à Léopoldville le *Kongo dia Ngunga* destiné aux Bakongo habitant la capitale congolaise. Rédigé lui aussi en kiKongo, il accepte des articles dans les divers dialectes de cette langue. Le rédacteur en chef en est M. Edmond Nzeza. Le journal fournira de la lecture aux Bakongo de Léopoldville dont le nombre croît de jour en jour à un rythme étonnant (voir le Manifeste d'un groupe de Bakongo, Kongo-Overzee 1953, 2-3, p. 178-181).

(*Revue du Clergé Africain*, mai 1954).

BIBLIOGRAFIE

Inkuti Pukunot oo Lmaasai by **John Tompo Ole Mpaayei**. Edited by A. N. TUCKER. Annotated African Texts III. (Oxford University Press 1954), pp. 74.

In de bekende serie van geannoteerde Afrikaanse teksten, waarin reeds de *Uŋkhoṣwe Waanyanja* [1] en de Cewa-teksten *Ukawamba* [2] verschenen zijn, zag nu het licht een bundel Masai-teksten van de hand van J. TOMPO, een uiterst gewenste serie mededelingen in de oorspronkelijke taal omtrent leven en folklore van de Masai, wier idioom door SELIGMAN als „Bari-Masai Sub-group of the Nilo-hamitic group"[3] werd gekenschetst. Het Masai is tot nog toe niet systematisch bestudeerd, ofschoon enkele monographieën het tot onderwerp van onderzoek hebben gemaakt [4]. Het samenvattend werk van A. C. HOLLIS [5], hetwelk een welkome afsluiting vormt van de vele anthropologische studien [6], welke aan deze volksstam werden gewijd, geeft ons tevens een zorgvuldig bewerkt grammatikaal materiaal, voorzien van verklarende teksten. Doch in HOLLIS' tijd waren de linguistische eisen en normen, zoals deze hedentendage voor een wetenschappelijk verantwoorde behandeling van taalkundige gegevens gelden, nog onbekend. Met des te meer belangstelling mogen wij de in druk zijnde Masai-grammatika van A. N. TUCKER tegemoet zien, wiens plaatselijke ervaring en methodische scholing de waarborg bieden voor een uiteindelijk

---

[1] Zie *Kongo-Overzee* XVIII (1952), blz. 450 e. v.

[2] Zie *African Studies* 1953, blz. 90 e. v.

[3] C. G. SELIGMAN, *Pagan Tribes of the Nilotic Sudan* (London 1932), pp. 241, 297 ; vgl. M. A. BRYAN and A. N. TUCKER, *Distribution of the Nilotic and Nilo-Hamitic Languages of Africa* (I. A. I., Oxford Univ. Press, 1948), p. 32 seq.

[4] J. ERHARDT, *Vocabulary of the Enguduk Iloigob as spoken by the Masai-tribes* (1857) ; H. A. FOKKEN, *Einige Bemerkungen über des Verbum in Masai* (MSOS, X, 1907, p. 124 e.v.) ; H. HINDE, *The Masai Language* (Cambridge 1901) ; F. MÜLLER, *Die Sprache der Il-Oigob* (Wenen, 1884).

[5] A. C. HOLLIS, *The Masai. Their Language and Folklore.* (Oxford 1905). Helaas is aan dit werk geen vocabularium toegevoegd.

[6] H. A. WIESCHHOFF, *Anthropological Bibliography of Negro Africa* (A. O. S., New Haven, Conn. 1948, p. 293 e. v.)

overzicht van de Masai-grammatika op grond van de jongste eisen op het gebied der beschrijvende linguistiek.

De hier besproken teksten, samengesteld door TUCKER's belangrijkste informant, worden ingeleid door een scherp omlijnd overzicht van het klanksysteem en (voor de eerste maal!) door indikatie van de tonaliteit, aangegeven zowel in TUCKER's verklarende noten als in de Raadselverzameling (Tekst nr 8). Het toonsysteem volgt het eenvoudige patroon : middel, laag, hoog en dalend [1]. Ongetwijfeld zal zijn spoedig te verschijnen grammatika, in dezen de volle klaarheid schenken over dit hoogstbelangrijke kenmerk van het Masai.

Wat betreft de inhoud der teksten : deze bevatten gegevens over de Masai in het algemeen en hun dagelijks leven (nr 1 en 3), hun bestaan als pastoraal volk (nr 2), over oorlog, huwelijk en doodsritus, alsmede betreffende de gewoonten welke zij als nomaden volgen bij het verhuizen naar andere weidegronden (nr 7). De raadsels (nr 8), zoals dit zo vaak het geval is bij de z. g. n. primitieve volkeren, stellen zelfs een raadsel voor wie de „oplossing" kent![2]. Een uitstekende en doordringende taalkundige analyse van *Joh. I* (blz. 68 e. v.) besluit het werk. Belangrijk is het feit, dat de alhier gegeven tekst in vele punten afwijkt van de „officieele" Bijbelvertaling *Olniñgo le Ñgai Eŋgejuk* [3]; ongetwijfeld is de versie, welke alhier geboden wordt, taalkundig juister aangepast aan het heersend idioom, dan de ietwat schools theoretische vertalingen, waartoe de Bible Society zich noodgedwongen beperkt ziet.

In het bijzonder zij vermeld dat de aan de inheemse teksten toegevoegde vertalingen, welke wij in beide eerste publikaties van deze belangrijke serie moesten missen, de onmiddellijke bruikbaarheid van deze verzameling voor niet-ingewijden aanmerkelijk vergroten. Moge na deze tekstenuitgave de aanstaande Grammatika niet te lang op zich laten wachten!

Leiden.

H. P. BLOK.

---

[1] Vgl. K. L. PIKE, *Tone Languages* (Univ. Michigan Publ., IV, 1948) ter plaatse.

[2] Vgl. o. a. A. TAYLOR, *A Bibliography of Riddles*. (Helsinki 1939. F. F. Communication CXXVI).

[3] British and Foreign Bible Society (London 1944), blz. 157 e. v.

Fabian Journal, Numéro du 70e anniversaire, avril 1954, nº 12, 36 p., publié par Fabian Publications Ltd, London, 1/6.

Parmi huit articles sur les buts, l'histoire, les activités, les visées pour l'avenir de cette association qui donne depuis plusieurs années le ton au parti travailliste de l'Angleterre, il y en a un écrit par l'ancienne secrétaire de la Section Coloniale, Dr. RITA HINDEN, d'origine sud-africaine, qui s'intitule : *The Fabian Society and the Colonies.*

Cet article met en relief l'activité du „Bureau colonial" de la Société, depuis sa fondation en 1940 (en pleine guerre !) jusqu'à ce jour, ses aspirations et ses plans pour l'avenir.

L'auteur mentionne aussi ses insuccès et concrétise en un espace restreint ce qu'on en attend pour l'avenir.

En approfondissant ce résumé très succinct mais clair de la politique coloniale des travaillistes, on ne peut s'empêcher de se demander si, après tout, ils ne commencent pas — et malgré eux ! — à se rendre compte qu'ils sont allés un peu loin et beaucoup trop vite dans l'émancipation politique des peuples arriérés, et que maintenant il faudra chercher à remédier à cela. Page 23 c'est comme un cri de détresse : „Where have we gone wrong?" Bien entendu ceci est une impression qui peut être erronnée. Mais ce qui est certainement indéniable pour celui qui a suivi le développement des événements dans les colonies britanniques, c'est la conclusion à laquelle on doit arriver, en lisant que le slogan de la Fabian pour les peuples arriérés était : „Du pain et le vote" (page 21), que l'on a mis trop l'accent sur le vote au détriment du „pain" avec les suites que l'on sait.

Llewelyn Powys, *Black Laughter*, avec une *Préface de* NEGLEY FARSON (London 1953 ; 1re édition 1925, *Macdonald et Company*), 8/6.

Un livre étonnant sur la vie de l'auteur au Kenya où il aidait son frère à faire de l'élevage. Comme le dit très bien l'auteur américain dans son introduction „il y a dans ce livre des choses que vous ne trouverez nulle part ailleurs dans aucun livre sur l'Afrique".

L'auteur vous transporte dans sa vie de tous les jours sur cette ferme près du lac Elmenteita où il a toutes sortes d'aventures avec la faune, la nature sauvage, les indigènes et quelques Européens

de passage. Il vous fait sentir l'Afrique, sa cruauté, son rythme, son mystère comme aucun ne l'a fait avant lui.

Lecture reposante de premier choix pour qui veut s'évader pendant quelque temps des problèmes angoissants de notre époque.

M. H. C. WILLEMS.

The New West Africa. Une série d'articles écrits par quatre auteurs (dont un indigène) collectés et édités par BASIL DAVIDSON et ADENEKAN ADEMOLA, avec une préface par RITCHIE CALDER. (London 1953, George Allen and Unwin, 181 p. ; 15 sh.)

Le livre ne commence vraiment qu'au Chapitre II (le Chap. I étant un résumé du livre écrit par l'éditeur DAVIDSON) avec un précis de l'histoire de l'Afrique occidentale dont l'auteur (indigène du Nigéria) semble surtout avoir a cœur de démontrer que ses ancêtres n'étaient pas les sauvages primitifs qu'on pourrait croire. Mais pourquoi introduire cette vieille rengaine des cruautés au Congo et ces louanges de E. D. MOREL?

Le IIme Chapitre explique très bien comment les pays de l'Afrique Occidentale britannique sont arrivés à un développement politique qui les mènera vite à l'autonomie. Il est cependant utile de noter la remarque — page 82 — „There is no criterion of the 'readiness' or 'ripeness' of a people (pour se gouverner eux-mêmes) other than the determination of a *substantial* body of its members to establish and maintain their own form of government". Le mot „substantial" semble être la clé de voute de cet argument. Les deux autres chapitres traitent des problèmes économiques et du progrès technique et contiennent des renseignements, avis et conseils très précieux sur ces questions.

Le chapitre final est celui écrit par l'éditeur (BASIL DAVIDSON), qui fit tout récemment un voyage dans notre colonie) et qui s'intitule „The Challenge to Britain".

Il arrive aux conclusions suivantes, très justes peut-être mais combien tardives quand on les compare avec les réalisations acquises dans notre colonie :

1. Le gouvernement doit se faire un capital des bénéfices réalisés sur l'exportation des matières premières et employer ce capital pour améliorer les voies de transport, les écoles, les hopitaux etc.

(Comparez avec notre Fonds du Bien-Etre Indigène, notre Plan décennal etc.).

2. La production agricole doit être augmentée par des méthodes modernes appropriées et l'instauration de coopératives pour l'avancement des connaissances techniques, l'emploi d'outils et machines etc. (Voir nos Paysannats Indigènes et Coopératives).

3. Le dégorgement des populations rurales (n'importe combien certains territoires peuvent paraître relativement sous-peuplés) par l'urbanisation d'un grand nombre de paysans et leur emploi dans l'industrie. (Un problème qui est tout le contraire de celui qui se pose chez nous !)

4. L'émancipation de ces travailleurs urbains par l'abolition de la colour-bar et toute législation discriminatoire et la mise à la disposition de ces travailleurs de maisons convenables et surtout, leur admission dans les syndicats. (Encore une fois des questions que nous avons depuis longtemps si pas résolues, du moins attaquées avec bon sens).

5. La mise en pratique de cette politique par des gouvernements africains indépendants dans les territoires où il n'y a pas de colonat blanc permanent et par d'autres gouvernements basés sur une réelle démocratie multi-raciale dans les territoires de colonisation mixte.

M. H. C. Willems.

Elisabeth della Santa. *La Galerie du Mercator. Les Collections Polynésiennes et Micronésiennes des Musées Royaux d'Art et d'Histoire.* (Antwerpen, De Sikkel 1952), 80 p., 14 fig. ; frs. 48.

De onlangs in de Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel gehouden tentoonstelling „Melanesië", heeft eens te meer de aandacht gevestigd op de wonderbare kunst van de Oceanische volken, kunst die zeker niet de mindere is van de beter bekende Afrikaanse en dit wat kwantiteit en kwaliteit aangaat. Zij doet zich echter anders voor : minder direct monumentaal op het eerste gezicht en vooral minder statisch ; zij lijkt grilliger in veel van haar aspecten, onrustiger zelfs, en maakt naast tal van geometrische motieven tevens een ruim gebruik van kleur. Ook België is in het bezit van een niet onaardige collectie Melanesische, Polynesische en Micronesische kunstwerken, waarbij vooral het Paaseiland goed

vertegenwoordigd is, dank zij de franco-belgische expeditie die in 1935 een tocht ondernam met het schoolschip „Mercator".

De conservatrice van de zg. Mercator-gallerij, Mevr. E. DELLA SANTA, heeft het op zich genomen om de aldaar ondergebrachte verzameling van Polynesische en Micronesische kunstwerken in een boekje van 80 bladzijden aan het publiek voor te stellen. Het is een vrij practische gids geworden, voorzien van een inleiding over land en volk, en ingedeeld qua kunst, volgens de beproefde methode der geografische gebieden. Korte aantekeningen gaan de verschillende beschreven nummers vooraf. Veertien met zorg uitgevoerde illustraties, waaronder een kaart, maken het geheel nog aantrekkelijker voor het museumbezoekende publiek.

HERMAN BURSSENS.

Laurens van der Post, *Venture to the Interior* (Londen 1952, The Hogart Press and the Book Society), 241 p. avec 3 cartes et un portrait de l'auteur.

Récit très intéressant de l'exploration de deux plateaux inconnus du Nyasaland, faite par l'auteur en 1949 sur mission du Gouvernement anglais.

Ce qui se dégage, entre autres, de ce livre c'est le fait incontestable — et peut-être insoupçonné — qu'il y a encore pas mal d'endroits et d'étendues en Afrique dont nous ignorons tout, ou presque tout.

L'auteur, Sud-Africain, de descendance hollandaise pure, décrit son voyage avec toutes ses péripéties, ses inattendus, son drame, dans un style élégant et agréable, entrelardé de réflexions philosophiques et humanitaires du plus haut alloi. Il fait montre en cela d'une objectivité franche et claire qui semble planer au-dessus des misères de notre pauvre humanité, encore bien imparfaite en ce vingtième siècle de civilisation.

Excéllent psychologue, l'auteur semble cependant souffrir d'un certain envoûtement, d'un fatalisme que, d'après lui, l'Afrique lui inspire toujours. Cela a, bien entendu, son attrait pour le lecteur. Comme la plupart de ses pressentiments se réalisent par les faits qu'il rapporte, on doit en conclure qu'il y a des êtres humains doués d'une sensibilité extraordinaire, instinctive et métaphysique,

qu'aucun des grands progrès contemporains de la science n'est encore parvenu à expliquer.

Par ailleurs, les remarques qu'il fait au sujet de la Grande Bretagne d'après-guerre et qui semblent bien — pour emprunter un dicton anglais — „hit the nail on the head", démontrent que c'est un homme sensé qui voit très clair dans la situation assez complexe de notre monde actuel.

M. H. C. WILLEMS.

B. Holas, *Portes sculptées du Musée d'Abidjan.* Institut d'Afrique Noire. Catalogues X (Dakar 1952, Ifan), 71 p. 56 fig.

Het gaat hier over 31 in laag reliëf gesneden deuren van inlandse woningen, bewaard in het museum van Abidjan. Ze zijn voornamelijk afkomstig uit de savanne-zone, „en plein centre du territoire éburnéen" en werden hoogstwaarschijnlijk vervaardigd door Baule-kunstenaars. Drie specimen nochtans, moeten, afgaande op ethno-artistieke maatstaven, aan de Senufo toegeschreven worden.

De 20 pagina's tellende inleiding bevat een aantal interessante mededelingen van ethnologische en van artistieke aard over de Baule, evenals een aantal bladzijden over de decoratieve motieven van de bedoelde deuren en hun symbolische betekenis. HOLAS onderscheidt deuren met afbeeldingen 1. van mensen, 2. van maskers 3. van dieren, inzonderheid van krokodillen en vissen.

De rest van het boekje wordt gevuld door geïllustreerde museologische steekkaarten, met aanduiding van de oorsprong, ethnische groep, beschrijving, afmetingen, materiaal, staat, collectie en iconographische documentatie.

HOLAS heeft met het schrijven en het *Institut français* met het uitgeven van deze bescheiden cataloog ontegensprekelijk nuttig werk verricht.

HERMAN BURSSENS.

J. P. Crazzolara, *The Lwoo. Part III : Clans.* Uitgave van het Museum Combonianum, nr 8. Verona (Italia), 1954.

Dit boek is het derde over de Lwoo geschreven door Father CRAZZOLARA, van de Verona-Paters. De bedoeling van de schrijver is te onderzoeken en te bespreken de samenstelling van de moderne

Lwoo [1]. De conclusie van dit onderzoek — conclusie die reeds bij de eerste bladzijde geformuleerd wordt — is dat slechts een klein percent individuen van die Lwo-groepen van Lwo-afkomst zijn ; de massa van die groepen is het niet. Van welk ras of rassen is die massa dan wel? Op die vraag antwoordt de schrijver beslist : die massa is grotendeels van Madi-oorsprong.

Het eerste deel van het boek (64 blzz.) handelt over de Madi. De Madi bewoonden oorspronkelijk (omstreeks 1000 na Chr.) de streek gelegen langs de Nijl, in de omstreken van Rejaf. Daar was hun centrum. In het Westen strekten zij zich uit tot aan de scheidingslijn Nijl-Kongo ; in het Oosten tot ver in het binnenland. Doch tussen 1000 en 1200 werden de Madi door de invallen van de Lango, komend uit het Oosten, uit hun oorspronkelijk land gedreven en verspreidden zich hoofdzakelijk naar het Westen en het Zuiden. Zelfs tot in Bunyoro, volgens schrijver, moeten ze doorgedrongen zijn, ja zelfs tot in Zulu-land (Zuid-Afrika). Logo, Logbara, Keliko en meer andere stammen zijn Madi van oorsprong.

Ook de massa der Alur zijn Madi, beweert de schrijver, en hij tracht dit te bewijzen (blz. 403 seq.). Jammer genoeg steunt zijn bewijsvoering bijna uitsluitend op gissingen. Gedurig vindt men onder zijn pen woorden als deze : seems to have been... all these groups were probably of Madi origin... Even Pa Wir (in Bunyoro) is probably an old Madi term".

De Alur weten zeer goed onderscheid te maken tussen *Ju pa Lwo* (de afstammelingen van de vroegere heersers) en de *lwak* (het plebs, de onderdanen). Ze weten ook heel goed dat er onder de onderworpenen hier of daar een groepje mensen te vinden is die Madi van oorsprong zijn. Maar dat is, althans in Belgisch-Kongo, een zeer grote uitzondering. Een Madi in de Alur-streek ingeburgerd, noemt zich voort Madi [2]. Dat de Alur zich thans Alur heten

---

[1] Onder de benaming Lwoo komen volgende stammen voor : Boor, Collo (Shilluk), Anywa, Acoli, Alur, etc.

[2] Zie *Legenden, Geschiedenis en Gebruiken van een Nilotisch Volk*, door M. Vanneste, W. P. (Brussel 1949), blz. 28 : Kagambo, de Madiman, vertelt. — Een beknopt, doch zeer zakelijk overzicht van de inwijking der volksstammen in Zuid-Soedan en in Noordoost-Kongo vindt men bij A. N. Tucker, *The Eastern Sudanic Languages*, I, (Londen 1940, Oxford University Press).

en niet Madi, komt volgens Father CRAZZOLARA hieruit voort, dat ze hun oorsprong vergeten zijn of die niet meer willen kennen, om zich zodoende een veredeld alibi te verschaffen : „a fashionable fabrication... a mere popular fiction... That is fiction of course."

't Is wel spijtig dat de schrijver alles door zijn Madi-bril ziet en zich zozeer op gissingen verlaat, want ongetwijfeld bevat het boek een rijke mijn van zeer interessante gegevens die veel kunnen bijdragen tot de kennis van de volksstammen ten Noorden van het Albert-meer en ten Westen van de Nijl.

ONTVANGEN BOEKEN EN STUDIES

B. Holas et R. Mauny, *Nouvelles fouilles à l'abri sous roche de Blandè (Guinée).* Extrait du Bulletin de l'Institut français d'Afrique noire, t. XV, 1953.

B. Holas, *Note préliminaire sur les vestiges d'un peuplement ancien dans la région d'Aboudé (Côte d'Ivoire).* Extr. du Bulletin de la Société d'Anthropologie, t. II-X^e^ série — 1951.

—, *Note sur le vêtement et la parure baoulé (Côte d'Ivoire).* Extr. du Bulletin de l'Institut français d'Afrique noire, t. XI, 1949.

—, *Bref aperçu sur les principaux cultes syncrétiques de la basse Côte d'Ivoire.* Extr. Africa 1954, 1.

(Fonds du Bien-Être Indigène), *Manuel de Zoologie à l'usage des écoles du Congo belge et du Ruanda-Urundi* (Brussel 1953) ; 253 p., 118 fig.

O. Boone, *Bibliographie ethnographique du Congo belge et des régions avoisinantes 1950.* Koninklijk Museum van Belgisch-Kongo, Tervuren (1953) ; 272 p.

M. Robert, *Contribution à la géographie du Katanga. Essai de sociologie.* (Brussel 1954, Koninklijk Belgisch Koloniaal Instituut) ; 128 p.

P. Hinderling, *Notizen von den Togo-Restvölkern.* Overdruk uit *Tribus,* 1952-53, Linden-Museum, Stuttgart.

A. Bühler, *Bemerkungen zur Kulturgeschichte Sumbas.* Overdruk uit *Südseestudien* (Basel 1951, Museum für Völkerkunde).

H. Dietschy, *Verwandschaft und Freundschaft. Analytische Bemerkungen zur Socialstruktur der Melanesier von Sudwest-Malekula.* Overdruk uit *Südseestudien* (Basel 1951, Museum für Völkerkunde).

J. Layard, *The Pilgrimage to Oba. An Atchin Sex-Initiation Rite.* Overdruk uit *South Seas Studies* (Basel 1951, Museum für Völkerkunde).

Nations Unies, *Étude spéciale sur les conditions sociales, Territoires non autonomes. Résumés et analyses des renseignements transmis au Secrétaire général au cours de l'année* 1952 (New-York 1953) ; 303 p.

J. Voorhoeve, *Voorstudies tot een beschrijving van het Sranan Tongo (Negerengels in Suriname* (Amsterdam 1953, N. V. Noord-Hollandse Uitgevers Maatschappij) ; XVI + 108 p.

Incidi (Institut International des Civilisations Différentes), *Programmes et plans de relèvement rural en pays tropicaux et sub-tropicaux.* Compte rendu de la XXVIIIe Session tenue à la Haye les 7, 8, 9 et 10 sept. 1953. (Bruxelles 1953, 11 Boulevard de Waterloo) ; 415 p.

E.-J. Devroey, *Note concernant l'orthographe des noms géographiques du Congo belge et du Ruanda-Urundi* (texte en français et en néerlandais). Extrait mis à jour du Bulletin de l'Institut Royal Colonial Belge, t. XXIV, fasc. 4, 1953. (Brussel 1954, I. R. C. B.).

B. Holas, *En marge de l'étude d'un culte ouest-africain (II).* Extrait de Le Monde Non Chrétien, nº 28, 1953.

Hartford Seminary Foundation (Hartford, Connecticut). *Missionary Statemanship in Africa, A Present Day Demand upon the Christian Movement.* Off print from „Civilisations" (Brussels), Vol. III (1953), nr 4. Bevat : **Daryll Forde,** *The Conditions of Social Development in West Africa.* — **W. Bascom,** *African Culture and the Missionary.* — **R. T. Parsons,** *Missionary-African Relations.* — **G. W. Carpenter,** *Church and State in Africa Today.* — **W. E. Welmers,** *African Languages and Christian Missions* (telkens met Frans résumé).

H. Field, *Contributions to the Anthropology of the Caucasus.* Papers of the Peabody Museum... Harvard University (Cambridge, Massachusetts, U. S. A. 1953).

Human Problems in British Central Africa XIV (The Rhodes-Livingstone Institute, Lusaka, Northern Rhodesia 1954). Bevat o. a. : **A. L. Epstein,** *Divorce Law and the Stability of Marriage among the Lunda of Kazembe.* — **I. Cunnison,** *A Note on the Lunda Concept of Custom.* — **J. Clyde Mitchell,** *The Distribution of African Labour by Area of Origin in the Copper Mines of Northern Rhodesia.* — **E. Colson,** *The Tonga and the Shortage of Implements.* — **M. Marwick,** *New Light on Social Relations.*

H. A. Holtzappel and **W. R. Geddes,** *The Galah Game of Indonesia.* Journal of the Polynesian Society ; Extract from vol. 62, nº 1, 1953 (Wellington, New Zealand).

O. Boone, *Carte ethnique du Congo Belge et du Ruanda-Urundi.* Extrait de Zaïre, 1954, nº 5.

E. Boelaert, *Législation foncière de l'État Indépendant et Droit naturel.* Extrait d'Aequatoria 1954, 2.

Ashton-Mulira-Ndawula-Tucker, *A Luganda Grammar* (London 1954, Longmans, Green) ; IX + 516 p.

L. Schapera, *Tribal Legislation among the Tswana of the Bechuanaland Protectorate* (London 1943, Percy Lund, Humphries) ; 101 p., kaart.

Viviana Paques, *Les Bambara* (Paris 1954, Presses Universitaires de France) ; VIII + 123 p., kaart.

J. Rouch, *Les Songhay* (Paris 1954, Presses Universitaires de France) ; VII + 100 p., kaart.

MÉTHODE D'ÉCRITURE
BROEDERS & SCHNEIDER

Nouveau :

Cahiers avec modèles

A la demande de plusieurs professeurs, nous avons adjoint à notre méthode d'écriture des *cahiers avec modèles*. Ces cahiers seront surtout utiles dans les classes subdivisées et dans les classes avec un grand nombre d'élèves.

Le matériel d'écriture pour la première année comprend donc, à côté des cahiers préparatoires A et B, du cahier A et du cahier auxiliaire A :

Cahier A[1] : réglure simple ; avec 120 modèles d'écriture en rouge F 7

Cahier auxiliaire A[1] : réglure double ; avec 30 modèles d'écriture en rouge F 3,50

Notre méthode permet d'arriver dans votre classe à une *écriture claire, nette et simple* !

Principes fondamentaux de la méthode :

1. Retour à une pose naturelle de la main ;
2. Une écriture pour toute la vie : claire, lisible, courante, agréable ;
3. Plus d'interlignes compliquées : une seule ligne suffit ;
4. But de la méthode : non point de la calligraphie, mais une écriture usuelle et courante ;
5. Écrire à l'encre dès le début de la première année ;
6. Remplacer les plumes acérées par des plumes rondes ou taillées en biseau ;
7. Un rapport constant et très simple entre les lettres à boucle et les lettres courtes, maintenu tout au long de la vie scolaire ;
8. Un type d'écriture qui s'impose par sa simplicité, sa continuité, son rythme et son équilibre ;
9. Un maintien aisé et hygiénique.

Nous nous ferons un plaisir de vous envoyer quelques pécimen du matériel didactique de notre méthode d'écriture Broeders et Schneider sur votre simple demande.

ÉDITIONS DE SIKKEL, LAMORINIÈRESTRAAT 116, ANVERS
Tél. 39 36 51/54 C. C. P. 173 45

KONGO-OVERZEE

Verschijnt om de twee maanden, behalve in Augustus-September ; elk nummer 96 blz. ; geïllustreerd. — Abonnement : F 225.—. Redactie : Prof. Dr. A. Burssens, Veldstraat 29, Mariakerke-bij-Gent (België).

LIJST VAN MEDEWERKERS

Mgr. J. Cuvelier, Oud-Apostolisch Vicaris van Matadi ;
Mgr. R. Cleire, Apostolisch Vicaris van Maniema ;
P. Wigny, oud-minister van Koloniën, Brussel ;
Dr. H. Cornelis, vice-gouverneur-generaal, Leopoldstad ;
Prof. Dr. E. de Bruyne, Universiteit te Gent, oud-minister van koloniën ;
Prof. Dr. F. de Mûelenaere, Universiteit te Gent ;
Prof. Dr. V. van Bulck, S. J., Leuven en Rome ;
Prof. Dr. H. P. Blok, Universiteit te Leiden ;
Prof. Dr. P. Schebesta, Mödling bei Wien ;
Prof. Dr. J. Wils, Universiteit te Nijmegen ;
Prof. Dr. M. Verstraete, Koloniale Hogeschool, Antwerpen ;
Prof. ir. L. de Wilde, Rijks-Landbouwhogeschool te Gent ;
Prof. Dr. J. Tanghe, Koloniale Hogeschool, Antwerpen ;
Prof. Dr. A. N. Tucker, School of Oriental and African Studies, Universiteit te Londen ;
Prof. Dr. P. J. Vandenhoutte, Universiteit te Gent ;
Prof. Dr. M. van Meerhaeghe, Koloniale Hogeschool te Antwerpen ;
Prof. Dr. A. E. Meeussen, Museum van Belgisch-Kongo, Tervuren ;
Prof. Dr. J. Larochette, Koloniale Hogeschool, Antwerpen ;
Dr. A. H. J. Prins, Universiteit te Groningen ;
G. Hulstaert, M. S. C., Coquilhatstad ;
E. Boelaert, M. S. C., Coquilhatstad ;
R. van Caeneghem, C. I. C. M., Kasayi ;
Pl. Tempels, O. F. M., Kamina ;
R. Mortier, O. M. C., Businga ;
Dr. E. Possoz, Brussel ;
G. Brausch, M. A. (Rand), Lusambo ;
J. Mertens, S. J. Leuven ;
Dr. J. Grootaert, Elisabethstad ;
E. Willems, C. I. C. M., Kasayi ;
B. Costermans, O. P., Faradje ;
M. Vanneste, M. A., Antwerpen ;
H. van Thiel, Mill Hill ;
J. F. Carrington Ph. D., Yakusu ;
Dr. L. Ballegeer, Leopoldstad ;
M. H. C. Willems, Londen ;
L. B. de Boeck, C. I. C. M., Libanda ;
B. Holas, Abidjan, Côte d'Ivoire ;
L. Stappers, C. I. C. M., Kasayi ;
B. Lekens, O. M. C., Molegbe ;
M. Pauwels, M. A., Rome ; e. a.

Drukkerij George Michiels, N. V., Tongeren